

K 69.030
2

53537 53537

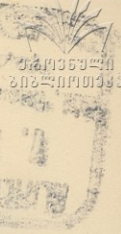
ՀԱՅԿԵՆՏ
ՅԵՐԵՎԱՆԻ ՊՐԻՆՏԻՆԳ

1500 ճԵՂԵՅՈՒՆ

ՕՒՅՆԱԿԱՆ

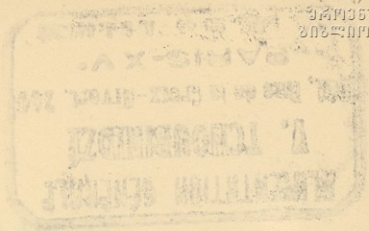
لجوه المذبح الكائن في

1500 سنة

الاسكندرية

საქართველოს
საბჭოთაო საზოგადოება

Dr. A. PAPA VA

POEMAS

Y

ENSAYOS

(en idioma georgiano)

Santiago de Chile

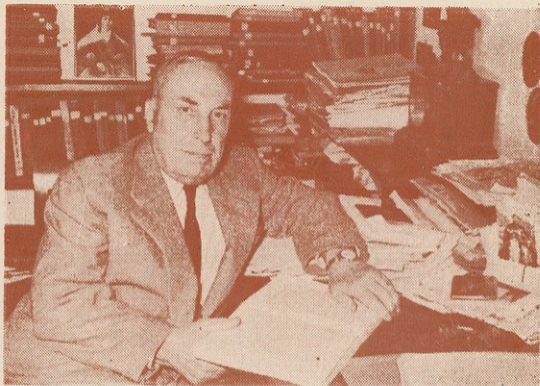
1960

«შენმან სურვილმან ჩამოვლია გული კლდე-მყარი,
სამართლიანი გზა დააგდე, დამიხშევ კარი...
ვინც რომ ამ ჭირში დამინახავს, დამიტირებსა...»

ბესიკი

K 69-030
6

აკაკი კახავა

(მისი სალიტერატურო მოღვაწეობის 50 წლის თავზე)

მცირე არილი

(«დაუკარგველობისათვის ამისა...»

ჭლატონ იოსელიანი).

ეს წიგნი აკაკი პაპავასი, როგორც მკითხველი დაინახავს, მთლიანად ჩვენი დედაქალაქის ათასხუთასი წლის დღესასწაულისათვისაა მიძღვნილი და ავტორს სწადდა ჩვენი თაობის ემიგრაციის მამულე მვილური წმინდა განცდები, მისი თავისუფალი სიტყვა და გულწრფელი სიყვარული თბილისისათვის მიეწვდინა.

დიდის შვენებით და ბრწყინვალეობით ჩაატარა ქართველმა ხალხმა ეს ისტორიული დღეები... ამ იშვიათი შეიმობის ასპარეზიდან ბევრი რამ ითქვა, მრავალი წარსულე გაცოცხლდა, რაც ჩვენს გულს სიხარულით ავსებს; თუმცა ამ სიხარულს სევდაც ჰბურავდა, რომ ჩვენ ამ დიდ დღეებს ვერ ვესწრებოდით, მის განათებულ თალებს თავს ვერ ვაფარებდით.

მაგრამ ოდნავი ჩრდილი ამ ზემსაც გაეკრა: იმ ხანებში ჩვენი სახელოვანი მწერლები მიერ ზოგი რამ ისეთიც ითქვა და დაიწერა, რაც საქართველოს და მის დედაქალაქის მდიდარ მატთანეს ვერას შემატებს და შესაძლოა შიგა და შიგ გულერც ატკინოს...

რა ექმნათ? ქართველ მწერალს ხარკი გააღებინეს; მსხვერპლი შეაწირვინეს, რის შეწირვა მას არ უნდოდა და რის გამო ის ჩუმად სტიროდა.

აი, პატარა «სათავე» ამ წიგნისა.

შქედან ბუნებრივია ქართული ემიგრაციის და მისი მცირედი მწერლობის წადილი: თვისის უშუალო გულწრფელობით და თავისუფალის განცდით გადმოხვეწილმა ქართველობამაც აღნიშნოს საყვარელ თბილისის ეს დღეები და ზეიმის შორეული მონაწილე გახდეს; თან უნდა ამ ზეიმის დღეებში საკუთარ დედას უმხილოს, ანახოს ის ღრმა ტკივილები, რაიც მშობლის უწყალო და უღვთო განშორებამ მას მიაყენა.

აი, ეს კეთილშობილი ამოცანა უდგია თავს ჩვენი წიგნის ავტორს და ცდილა ჩვენის სახელით ეს ალალი გრძნობები, ეს სიხარული და ცრემლები თბილისს გადაუშალოს.

თუ რამდენად სძლია ავტორმა ამ ამოცანას, როგორის ოსტატობით აამეტყველა ეს განცდები, ამის განსჯაში მე არ შეედივარ. ეს უფრო გამოცდილ და მიუდგომელ კრიტიკოსთა საქმეა და არა ახლო მეგობარის...

მაგრამ ავტორის ცდა გულთბილია და ყოველ გადმოხვეწილისათვის საპატივო; და მიყუჩებული იმედი ცოცხლდება, რომ ქართველ ემიგრაციის ეკლიან-ცრემლიანი გზა ერთხელაც ყურადღების და შესწავლის ღირსი გახდება...

მართალია, ღარიბნი ვართ და ჩვენი ემიგრაცია ბევრით, ძალბან ბევრით ჩამორჩება ძველს; უფრო მეტად ჩამორჩება მისი მწერლობა არჩილ და ვახტანგ მეფეთა ემიგრაციის მწერლობას, ვერცხლის ეპოქა რომ შეგვიქმნეს, მაგრამ ჩვენც ხომ იმავ საქართველოსათვის გადმოხვეწილვართ და ჩვენთვისაც ხომ «შარბათი ნალველად ამოიწებოდა». ამ ემიგრაციის მწერლობის საგანიც ხომ დაკარგულ მამულის უანგარო სიყვარულია და მისი ხილვის გრძნობა ისევ ისე მძაფრი და უკვდავია.

ეს ამართლებს მას ისტორიულ პერსპექტივაში, ანათებს მის გზას და ჩვენ გვჯერა, რომ ეს მწერლობა ერთ-

ხელთავეს ადგილს დაიპყრობს, რომ ერთხელ მისი გულს ცემის ყოველი ნაკვთი შესწავლილი იქმნება...

როგორც თავში მოგახსენეთ, ჩემი მიზანი არაა ამ წიგნში მოთავსებულ ლექსების თუ წერილების გარჩევა-შეფასება. მე მსურს ამ წიგნით გამოწვეული ფიქრები, ავტორს რომ ეხებიან, არც თქვენ და არც თვით ავტორს დაუვშალო.

ამ წიგნს, საზეიმოდ რომ დაიწერა, ზოგი უხერხულობაც თან დაჰყვა.

ზეიმი თბილისისა, მისი 1.500 წლის შესრულების გამო ხომ კარგა ხანია ჩატარდა, დავიწყებასაც მიეცა. ჩვენს დედაქალაქს ამჟამად ყოველდღიურობის სიცხადე, შრომა, ნაღველი და სიხარული დაეუფლა.

ამრიგად, ჩვენი ემიგრაციის მწერლობის მილოცვება და ეს წიგნიც ცოტა ნაგვიანებია, მაგრამ ამაში ავტორს ბრალი არ უდევს. მიზეზია მრავალგვარი დაბრკოლება, რაც ემიგრანტულ პირობებში ჩვენს გამოცემებს ასე უწყალოდ წინ ეღობება... ერთად ერთი «კაპიტალი», რაც ჩვენს ემიგრაციას შერჩა, არის მხოლოდ სიყვარული, და ამით ყველა დაბრკოლებათა გადალახვა შეუძლებელი გახდა. მაგრამ ამ სიყვარულის მასაზრდოებელი გული ხომ განუწყვეტლივ სცემდა და დაგვინებაც ცოდვად არ ჩათვლიდა...

სწორედ ამ «დაგვიანების» გამო ერთი დატაც მოახლოვდა და გატეხილად რომ ვსთქვა, ეს სტრიქონებიც ამის გამო იწერება.

იმ დიდ ზეიმების შემდეგ ჩვენი პატარა, შინაური აბარა სახსენებელია? მაგრამ დატა დაემთხვა და პატარა ამბებსაც პატარა ისტორია სჭირია...

წელს, როცა ამ წიგნის გამოცემა ხერხდება, მისი ავტორის სიცოცხლის ზარბზა 70-ჯერ უნდა ჩაიხიკრან. მაგრამ ეს წელი აკაკი პაპავასათვის და მისი ახლობლები-

სათვის სხვაგვარადაც ხდება მოსაგონაჩი და საგულისხმო, სწორედ 1960 წელს შესრულდება 50 წელი მისი სამწერლო მოღვაწეობისა. აი, ამ ნახევარი საუკუნის მაინძილზე აკაკი პაპავას თვისი კალამი ხელიდან არ გაუგდია, მიუხედავად იმისა, რომ ის უწყალყო ბედმა საყვარელ სამშობლოს და ქართულ ხელოვნების კერას მოსწყვიტა.

აკაკი პაპავა ქართულ მწერლობის ბოლო ეპოქისათვის უცნობი როდია. სხვა და სხვა განხილვების დროს დღესაც იხსენიებს მას ესა თუ ის კრიტიკოსი თუ მკვლევარი... მაგრამ ეს «გახსენება» და ავტორის შეფასება უმთავრესად მისი მწერლობის მეხუთედის პერიოდს (1921 წლამდე) თუ ეხებიან. ხოლო მას შემდეგ კი ავტორის თქმისა არ იყოს «აუ, რამდენი ხანი გასულა», და რამდენი ქალარა მოსულა...

მაგრამ ამ 40 წელმაც ხომ სამშობლო მწერლობის სამსახურში განვლეს.

მართალია, მას საშვალეება წაერთვა თვისი ნაწერები გამოქვეყნებინა (გარდა მცირედი ნაწილისა), მაგრამ მისი შემოქმედებითი უნარი ამ ხანგრძლივი ლტოლვილობის წლებმა ვერ ჩაჰკლა.

ამ ლტოლვილობის პირველ წლებში მას კიდევ არ შეუწყვეტია კავშირი საქართველოს მწერლებთან. ამ წრეში წინააღმდეგობის ძალა ჯერ კიდევ ვერ ჩაეკლათ...

საქართველოს ოკუპაციის პირველ თვეებში ხომ ყველაზე მტკიცედ მისი მწერლობა იდგა და ა. პაპავა მისი ერთ-ერთი ხელმძღვანელთაგანი იყო.

სწორედ საქართველოს მწერალთა შეუდრეკელ მოთხოვნას მიეწერება, რომ იმ ხანებში ხელოვნების სექტორის ლიტერატურულ განყოფილების ხელმძღვანელად ის დამტკიცდა... იწყება კლასიკების გამოცემა, ყალიბდება ქართულ ტრადიციის გამტარებელი ჟურნალი...

მაგრამ ყოველივე ეს ხანმოკლე შეიქმნა და აკაკი პაპავას უხდება სასწრაფოდ სამშობლოს დატოვება.

მაგრამ, როგორც ვსთქვით, მისი ჯავშირი საქართველოს მწერლობასთან ერთხანად მაინც აი შეწყვეტილა. მისი წერილები კიდევ იბეჭდებოდა: «ლომისში» «ქართულ მწერლობაში», «ლეილაში» და სხვ. მოთხრობები კი «მნათობში» და ცალკე ორ წიგნადაც გამოიცა, მაგრამ მალე ეს გზებიც დაიხურა; იმიერიდან ის მხოლოდ ემიგრანტულ გამოცემებში ისტამბუბოდა, ან დაუბეჭდავი დარჩა. მისი ნარკვევები, ლექსები, თუ ნოველები იბეჭდებოდა კახაბერის, ქეიბურის, გაუტეხელის, თუთბერიძის და სხვა ფსევდონიმებით. ემიგრაციაში გამოიცა მის ლექსთა კრებულიც; სხვათა შორის — ერთი საბავშვო ლექსების წიგნაკი; და აი, ამასთან გვინდა შემდეგი გავიხსენოთ:

სწორედ ამ 5 წლის წინად გამოცემულ საბავშვო ლექსთა ერთ კრებულს თან ახლავს მოკლე მასალა ავტორის ბიოგრაფიის და მწერლობის შესახებ. ის ეძღვნა 65 წლის თავს.

ზედმეტი არ იქმნება ამის გახსენება აკ. პაპაევს 70 წლის თავზეც. პლ. იოსელიანის მაღლიანის თქმით «დაუკარგველობისათვის ამისა». ზოგი აღვილი იმ წელიდან სიტყვა-სიტყვით უნდა ამოვიღოთ. იქ სწერია:

«რუსული გიმნაზია, რუსული უნივერსიტეტი... ქართული გული და ქართული შეგნება... ამან დასძლია და აკაკი პაპაევა გახდა გარდასრულ ქართულ საქმეთა და ამბავთა მოყვარული, და ამიტომ საქართველოს მომავალსათვის მებრძოლი... იმ ხანად ქართულ უფლებათა და თავისუფლებათა დამცველი ე. წ. ს.-ფედერალისტური პარტია გახდა; აკაკიმ მას მიაშურა და მის რიგებში ჩადგა, — იბრძოდა მჭევრი სიტყვით და მკვეთრი კალმით... და მოესწრო მისი საყვარელი სამშობლო რომ აღსდგა... შემდეგ — საქართველოს პარლამენტის წევრი, ჩვენი დედაქალაქის გამგეობის წევრი, ს.-ფედერალისტ. პარტიის მთავარი კომიტეტის წევრი. მოღვაწეობდა იგი პოლი-

ტიკუჩად და მწერლობაში თავის ორნატს მიაბრუნებდა...
მერმე დაიწყო გარდახვეწილობა...»

... აკაკი პაპავამ მწერლობა 1910 წლიდან დაიწყო. მისი დარგი იყო: ნოველები, მინიატურები, და უფროსად ლიტერატურული კრიტიკა. ის იყო ახლო თანამშრომელი ჟურნალ-გაზეთებისა: «კოლხიდა», «თეატრი და ცხოვრება», «სახალხო ფურცელი», «თემი» და სხვ. თავის კრატეკულ წერილებში: «ფიქრები სამშობლო ლიტერატურაზე» იგი ძველსა და ახალ მწერლობას განიხილავდა და უცხოეთის მწერლობას ქართველ მკითხველს აცნობდა. «ბარათები ხელოვნებაზე», «გამჭვირვალე ფიციტები», «რკალები» და სხვა სერიები უცხოეთისა და ქართულ შემოქმედების ამბებს გვაუწყებდა. მაშინდელი ჩვენი მწერლობის წლიური მიმოხილველი თითქმის ყოველთვის აკაკი პაპავა იყო. ამას გარდა დაიბეჭდა მისი მოთხრობებიც. ქართულ სიტყვა-კაზმულ მწერლობის საზოგადოების კრებულში — «გრდემლი» მან მოათავსა «მკრთალ სხივთა ძნა» (რომელმაც კონკურსზე პირველი პრემია მიიღო).

თავისუფალ საქართველოს მწერალთა კავშირმა (ყრილობამ) აკაკი პაპავა მწერალთა კავშირის მეორე თავჯდომარედ აირჩია (მგოსან კ. მაყაშვილის მოადგილედ). ამ მწერალთა კავშირმა თავის პირველ გამოცემად დაბეჭდა აკაკი პაპავას ნაწარმოებთა პირველი კრებული «სოლეიდორი» და გამზადებული იყო დასაბეჭდად მეორე ტომი: «ნახშირის ხაზები»...

უცხოეთში იგი თანამშრომლობდა სხვა და სხვა სახელით გამოცემულ ჟურნალ - გაზეთებში: «კავკასიონი», «კლდე», «სახალხო საქმე», «ქართლოსი» და სხვ. ბეჭდავდა მინიატურებს, ლექსებს, ისტორიულ ნარკვევებს და სხვა.

«ამ 65 წლის თავზე ვუსურვებთ მას აღდგენილ კერასთან მიბრუნებას, და იქ, თავისუფალ შინ თავის გამოქვეყნებულ და გამოუქვეყნებელ ნაწარმოებთა დაბეჭდვას და მრავალფეროვან სიცოცხლეს...» — ამას იტყოდა ხუთი წლის წინად მისი მეგობარი-მწერალი.

მას შემდგომ კიდევ მიემატა ლტოლვილობის ხანა ახალი ხუთი წელი... და დღეს, როდესაც 1.500წლოვან თბილისისათვის მიძღვნილ კიბნებს და ცრემლებად აცმულ სტრიქონებს ვეცნობით, გვინდა გულწრფელად კვლავ მივესალმეთ ავტორს და გვსურს ისიც დავაჯეროთ, რომ მისი სატყეები: «გედის სიმღერაზე» მას მხოლოდ რითმისთვის მოუტანია, რადგან ჯერ კიდევ ბევრი რამ უნდა შექმნას, თუ დაამთავროს და თავისუფალ საქართველოს მწერლობის ანდერძი წმიდათ შეინახოს.

უნდა ძველებურად ირწმუნოს, რომ ერთხელაც იქნება თბილისი მასთვის «საფირონის თვალებს მიაპყრობს» და უხვ წყალობას არ მოაკლებს სამშობლოსათვის დასჯილს...

«სანთელ-საკმეველი თავის გზას არ დაკარგავს» და ავტორს თვისი ვედრება:
«თბილ ქალაქო, გახსენ კარი, დამაფრქვეი ეგ მირონი...»
უქმად არ ჩაუვლის...

«ღმერთმან ინებოს, ღმერთმან ინებოს»...

მეგობარი

თბილისის ჰიმნი 26 მაისს

«რა სჯობს მაისში ტფილისსა, ვარდი ვარსკვლავებრი ესხასა!
მწვანედ ლელავდეს გარემო, ცვარი ცის მაზედ ესხასა...»

მეფე ვახტანგ მეექვსე

გახსოვთ, გახსოვთ თქვენ თბილისი,
იმ დღეს მოკაშკაშე,
კვლავ აღმდგარი ერი მისი,
სიყვარულით სავსე,
ჭრილობები მორჩენილი,
და იები ხავსზე,
ქართულ კაბით მოხდენილი,
დიადემით თავზე...
აღაღადდენ წარწერები
ათას წლოვან ქვაზე,
ზღვა დროშები, სამფერები,
ძველ ზარების ხმაზე;
მოელვარე ვაზის ჯვარი
წმიდა წინოს თმაზე;
ანგელოსნი დაბლა ფრენენ
წმიდა სანთლით მხარზე,
ქალაქს მტრედის ფერსა ჰფენენ,
მღერენ ცაურ თარზე;
წინ როკავენ ბანოვანნი
ძველ შაირთა თქმაზე;
რაინდები, ახოვანნი

K69.030
2

მწყობრად სდგანან მტკვარზე...
მზე სხივს მოსდევს, — ეშხით, თრობით
ჩამობრძანდა ნავზე,
მთვარე — ყველა ხუთ მნათობით
გაღიწვინა მკლავზე...

მე ვლოცულობ იმ მაისზე,
მუხლებს ვიყრი წამსვე;
მიყვარს ხატი მისი ისე, —
ედემს მივამსგავსე;
მათბობს იგი გადმორიყულს
აქაც, უცხო კარზე,
მომიოხებს დაფლეთილ გულს,
ნაგებს ეკალ-ნარზე...
სხვა თბილისი სად მენახა
ლადი, მოკისკასე,
შიგ მაისი დამეჯახა
ლხენით, ჰიმნით სავსე..
ჩვენს აღდგომას მასში ვაქსოვ,
მასში მოვათავსე.
არა! მართლაც არვის გვახსოვს
ჩვენ მაისი ასე...

ახალ თბილისს

... «და დვას თბილისი ამოვლებული
 მტკვარში, მზღში და მათიანეში...»

სვ. ჩიქოვანი

ქართველთ პატრონო, დიდო ქალაქო,
 შემინდევ, უცებ წამოველ ლამით;
 ვერ ვსთქვი: «მშვიდობით, წმიდა ალაგო!»
 მეგონა — გტოვებ შენ ერთის წამით..
 ველარ მოგწერე: იმ მძიმე დღეში,
 რომ მქონდა გული მთლად ანთებული;
 შემდეგ გავეხი გზებზე მახეში
 და ვარ, ვით ჩიტა დაკიდებული...

ვერ შევაჩერე გრძნობა ნაგეში,
 შენზე ფიქრებმა გადამიყოლა;
 დღეს ველარ ვიცან თავი სარკეში, —
 რამდენმა წლებმა გადამიქროლა...
 ამ ორმოც წელში მე შენ ვერ გნახე,
 აუ, რამდენი გასულა ხანი, —
 რაც არ მახილე მე შენი სახე,
 რაც არ მასმინე მშობელმა ხმანი.

დავბერდი... შენ კი ვით უწინ დგებარ,
 ნუ მეტყვი: შვილო, როგორ წამხდარხარ!
 ნურც მე გამწირავ, — ბევრის მომსწრე ხარ,
 ათას ხუთასის წლისა გამხდარხარ.
 აუ, რამდენი ხანი გასულა,

მაგრამ სიბერე რაში გეტყობა?
 აგრე ჭაბუკი სხვა ვინ ნახულა,
 შენში ახალი ხანა ეწყობა.

ორმოც წლის შემდეგ შენს სურათს ახალს
 ჩემი თვალები დასჩერებია,
 ვხედავ დიდ ქუჩებს და სახლებს მაღალს —
 რა მიწდომია, რა ფერებია...
 სჩანს ტბა, ბაღები მწვანედ აყრილი,
 რა ვზა-ხიდები გიშენებია,
 რა ხელოვნება, რა პურ-მარილი
 უცხო სტუმრისთვის გიჩვენებია...
 ათას ხუთას წლით გაჩაღებული,
 შენ სჭრი არხებსა, აშრობ ჭაობებს,
 სიბრძნით, მხნეობით გალაღებული,
 უფლი, პატრონობ მრავალ თაობებს...
 გარდასულ დროთა ჰანგების, სიტყვის
 კერას არ აცლი შენ გაციებას;
 ქარაგმა, ხაზი ხავსიანი ქვის
 წინ გვიშლის ახალ კვლევა-ძიებას...
 ვღელავ, ვცახცახებ მაგ შენ გათბრებზე,
 როს სჩანს ნატეხი ქვევრის, თუ სტვირის, —
 ახალ ათას წლებს გაიგდებ მხრებზე
 ამოგყავს მაღლი ქართლოსის ძირის...

ახ, არ იფიქრო — არ შევხაროდე
 ახალ არტახში შენსა აღდგომას..
 მსურს — ძღვევამოსით მიიჩქაროდე
 პირველ ქალაქთა რიგში ჩადგომას.
 მხოლოდ გთხოვ: სადაც ეგ ღუმელია,
 თვალუწვდენელი სრა სასახლენი,
 ჰქუხდეს ამბები ძველთა-ძველია,
 «ქართლის ცხოვრება» იყოს მომღხენი...

შენ გენაცვალე, გასწი, იარე,
გადგიტანია მეხი ამდენი,
მაგ განახლებას მეც მაზიარე,
დარჩი ერეკლეს ვაზზე ნამყენი...

აკურთხოს ღმერთმა შენი გამჩენი...

თბილისს — მოზეიმს

«არ მაქვს სავანე, არც ნავთსადგური,
მებრძვის ხვედრისა ცვლილება, შური
მიმოფიქცევი ყველგან დევნილი,
ვარ სურვილითა გახელებულნი...»

დავით ბატონიშვილი

ვახ, შენს ზეიმს ველარ ვნახავ,
იმედების ჩაჰქრა სხივი,
ცოტა გხედავს — ვინ ხარ, რა ხარ?
შემოგერტყა ნისლი, ცივი..

მე კი შორით ისევ გეტრფი,
განვლილ ტანჯვას აღარ ვჩივი
ქველებურად დღესაც გეტყვი:
«შენთვის ვკვდები ოხერ-ქვრივი»...

რა შეგკადრო, რა გაჩუქო?
შემრჩა მხოლოდ ცრემლთა მძივი,
ათასხუთას წლის ჭაბუკო,
ღღეს ხელს გიწვდი, გინმობ, ცყივი.

ცრემლი ვკრიბე ცოცხალ-მკვდარმა,
თითო გახდა სევდით მკვრივი,
გთხოვ მიიღო, ოღეს მტკვარმა
მოაყენოს ჩემი ტივი.

ვფიცავ შენს მზეს, მაგ ცხრათვალას,
 შენს გორგასალს, მამა დავითს,
 ვფიცავ ყაბახს, ნარიყალას,
 — მიყვარს შენი ავიც, კარგიც.

შენთვის ათჯერ «ათასხუთასს»
 ლამეს ვტეხდი უძინარად,
 შენ ცრემლებით გივსებდი თასს,
 მე ვდნებოდი უჩინარად.

ათასხუთას წლას ზეიმზე
 ჩემი ძღვენიც შეიწირე,
 გადმოღვარე მაგ ოქროს მზე,
 და მაკმარე, რაც ვიტირე.

ვთხოვ — ეს მძივი მოწყალებით
 მკლავს გადიგდო კრილოსნად,
 შორს მომძებნო მაგ თვალებით
 და მიგულვო ეულ მგოსნად.

ერთხელ კიდევ მომაპყარი
 შენი თვალი - საფირონი,
 თბილ-ქალაქო, გახსენ კარი,
 დამაფრქვევ ევ მირონი...

და როს გესმას შენ ყივილი,
 მოიგონე ჩემი ბედი,
 სთქვი: სხვის ტბაზედ შენი შვილი
 სიკვდილს უხმობს, გიმღერს გელი...

«სხვა არა მინდა»...

(დედა თბილისს)

... თოვდა, ციოდა იმ თებერვალში,
გამოვემწყვდიე სუსხიან რკალში;
და ჩეი გული დნებოდა ალში,
როს შენს წინაშე ვრჩებოდი ვალში.
და გავხდი ხელი,
ვალ მოუხდელი...

შენ ლმობიერად გამომეთხოვე,
თავზე ნათელი მადლი მათოვე,
კვლავ დედის ტკბილი ძუძუ მაწოვე...
მე კი უგნურმა ეგრე დაგტოვე.
მაგრამ მშობელი
ხარ მწყალობელი...

«მიდიხარ?» მკითხე და მომეც ხელი,
თვალებს მოგადგა ცრემლები ცხელი.
ამაყმა შენ მათ გზა შეუკარი, —
«იყავ ყოჩაღად!» დინჯად მითხარი.
შხლოდა მტკვარი,
იხევდა ჯარი...

მოვაბიჯებდი მუხლებ მოჭრილი,
დარცხენილი და წელში მოხრილი,
შორით გიმზერდი მონა-მორჩილი,
შენ კვლავ მხნედ იდექ ძაძით მოსილი..

ახ, ხომ იცოდი —
 რა რიგ ვიწოდი.

«დედავ, კვლავ მოვალ! გთხოვ დამიჯერო,
 მტკვარსა უბრძანე — გზა დამისეროს,
 შენი დიდება ზედ დამიწეროს
 «მოსვლის ანდერძი» ჩემთვის გიმღეროს.
 შემინდევ დედავ!
 შენ ყველას ხედავ.

ჯერ კი დავიცავ შენს სახელს წმიდათ,
 მისთვის ავიტან დევნასა მწვიდათ,
 კვლავ მოვალ! ვტოვებ აქ ჩემს გულს წინდათ.
 იყოს იმედი ჩვენ შორის ხიდათ,
 უსმინე გულსა,
 შენს წინ დაფლულსა...»

ასე მეგონა, ასე მჯეროდა,
 ძველი იმედიც დიდ ხანს მღეროდა,
 რომ დედა ჩემს გულს შემინახავდი
 და ჩამიდგამდი, ოდეს მნახავდი.
 გაჰქრა ოცნება,
 მოღუნდა ნება...

ყმაწვილს მეგონა ბრძოლა თამაში,
 ვხედავ — მოვსტყუვდი მწარეთ ამაში...
 გთხოვ აწ გახვიო გული მარმაშში,
 გადამირაზო აკალდამაში.
 გთხოვ განუსვენო,
 ტაძარო წმიდა;
 დედაო ჩვენო,
 სხვა არა მინდა!..

თბილისის თამაღები

... «თუ დღე სექტემბრობს, მაშ რად ცელქობს
ჩემში მაისი?
რად დამეუფლა მეყვსეულად ეს გახარება?»

ი. გრიშაშვილი

თბილისი გაჩაღებულა,
თავს ჰბურავს ოქროს თაღები,
ლხინითა გალაღებულა
დღეს ორთაჭალის ბაღები.

მგოსანთ ლანდები მობრძანდენ,
სკლიან დილამდე ჯიხვებსა,
შაირობაში მოძალდენ,
თბილისს ეტყვიან სიტყვებსა.

ისმის ბესიკის «ტატანო...»
«იარალს» უმღერს გრიგოლი.
ტატო ჰქუხს «გასწი მერანო!...»
ვით მოვარდნილი გრიგალი.

იქ ალექსანდრე ხოტბებით
ატკობს კეკლუცთა დასსაო,
ხედავს გორგასაღს ხოხბებით,
შემღერს ერეკლეს თასსაო.

შორით მოესმით თარის ხმა,
იტყვიან; «ისისც აქ მოვა...»

დასძლევს მგოსანის გულის თქმა,
გვეწვევა საიათნოვა...»

ჭაგვავაძიანთ ქალები
საყურებს პეპლად არხევენ,
თეკლე-მანანას თვალები
ლურჯ სუფრას ეშხსა აფრქვევენ..

ჰფიცავს სამშობლოს მამია,
სანდრო ელგუჯას ემთხვევა,
იძახის; «გაჰქრა ჟამია»,
სტირის და ჟაკოს ეხვევა.

შემოჰყავთ ორ ძმათ ფშაველი,
გულს ამოსვლია ასკილი,
შაირით ჰკითხავს ყოველი:
ვით არს არწივი დაჭრილი!?

აკაკის დასმენ ბუღბუღლად,
გვერდს უზის დიდი ილია,
შუბლს ხელს იფარებს მალულად,
რცხვენიან, რომ დაჭრილია.

მათ მაჩაბელმა მოუთხრო:
«მტკვარს არ დაენებდი თავითა»,
ხარობს, რომ ზემს მოუტწრო
მან ლოპიანის ნავითა..

ბარათაშვილი წამოდგა,
საყოვლადწმიდო დასცალა;
თამადა მტკიცე გამოდგა,
სხვეუს სიტყვა არ დააცალა.

ცისკარზე ლანდნი ჰქრებიან,
სტოგებენ ორთაჭალასა,
ცეცხლის ღრუბლებზედ ჯდებიან,
მიჰყავან იმის ძალასა...

გზაზე თამადას ჰკითხავენ:
რას იტყვის მომავალზედა?
დღეს ხომ ძველ წესებს ჰკიცხავენ,
ვინ ივლის იმათ კვალზედა?..

ვინ ეყოლება თბილისსა
აწ მოშაირე-თამადა?
ვინ დასწვდეს ლექსის თილისმას,
ვინ გამოდგება ამადა?

ის ეტყვის: «ნუ გამიწყრებით
და ნურც ამ პასუხს იოცებთ:
გადავეც დიდ მოფიქრებით
სუფრა გრიშაშვილს იოსებს..»

თბილისი გაჩაღებულა,
თავს ჰბურავს ოქროს თაღები,
ზეიმით გალაღებულა
დღეს ყველა მისი ბაღები.

«შენის სიონის ტაძრებში»

ალარი დამშვიდდა ეს ყოფა,
გადამერია ფიქრები,
მომბეზრდა ავადმყოფობა,
ვსთქვი: «განა უკეთ ვიქნები?»

რომ კვლავ გეწვიო, თბილისო,
ვნახო მაგ გორაკ-ჭალები,
გული კვლავ გადვიხალისო,
ამეშვას სევდის ბრჭყალები..

არა, ბევრს არი გთხოვ, იცოდე,
მანახვე კალა, ისანი,
დაღლილი კვლავ შემეცოდე,
წმიდა ზრახვანი იცანი.

შენის სიონის ტაძრებში
ნათელი მადლი მიწვიმე;
სული, მოსილი ძაძებში,
შენს მკლავზე გადაიწვინე.

გთხოვ — მაშინ მარტოთ დამტოვო,
სხვებს გადუკეტო კარები,
ჩემს ლოცვებს ყური ათხოვო,
დამესწრან წმიდანთ ჯარები.

«ვაზის ჯვრის» მადლი მომერთყას,
სდიოდეს უხვად წყალობა,
ლურჯ გუმბათიდან მომესმას
«შენ ხარ ვენახის» გალობა.

სიონო, სულს წვევს ფიქრია —
და მანამ ვერ დავმშვიდდები,
ვიდრე არ გადამიხდია
მანდ ჩემი პანაშვიდები.

ოხ, სანატრელოვ სანახად,
სასწორო ცოდვა-მადლისა,
მეც მთხოვნელი ვარ, სამარხად
მიწისა — ორი ადლისა...

«მეც მომიზონე»

თბილისო, მწერენ — ალყავებული,
 ახალ ჯაფშანში გამოწყობილხარ,
 რომ ფენისქსივით განახლებული,
 კვლავ საქართველოს დედათ შობილხარ.
 აპობ მერანით საუკუნეებს...
 არა, არ ჰგავხარ ქალაქებს სხვებსა,
 თქმა ჭაბუკურად ისევ გუგუნებს,
 გვესვრი წყვილიადში მეხივით ხმებსა...
 ხარ გამკითხავი, ომში გულადი,
 სხივს აქაც მაწვდენ ყინვაში, ბნელში;
 იყავ და დარჩი ჩვენი ბელადი,
 წმიდა გიორგის ლახვარით ხელში.

მსურს, კვლავ ჭაბუკად მეც გამაჩინო,
 მინდა ვედრებით შემოგიტვალო:
 ჩემზე წყალობა გამოაჩინო: —
 შენს გარედ წლები არ ჩამითვალო...
 შენს უნახავად ტანჯვით დაცლილი,
 ორმოცი წელი — რა სათქმელია?
 გოლგოთის მთები მაქვს გადავლილი...
 და ეს დროც განა ჩასათვლელია?..

დღესაც ისე მწვავს ცეცხლის თაკარი
 და გთხოვ: იმარჯვე ხელში ლახვარი,
 მტერს დაუმიზნე, გულში ჩაჰკარი,
 ისევ გაგვიხსენ შენი ბჭის კარი...

მაშინ მეც მიცნობ თმა გათეთრებულს,
უკვდავებისა მაპკურებ წყლებსა,
გამიყმაწვილებ გულს დაბერებულს —
გამომირიცხად ლოდინის წლებსა.

თუ თვით ვერ მოველ მე შენს ნადიმზე,
შვილებს გაახლებ, შენ რომ გეტრფიან,
ამბებს, აწყობილს ჩემს გულის სიმზე,
შენ გაკადრებენ, მდაბლად გეტყვიან...
იმათ ნათქვამზე შენც მოიგონე —
რარივ მიცემდა შენს ახლოს გული,
რომ სიყმაწვილე არ დამიღონე:
მაჩუქე სატრფო და სიყვარული...

მაშინ მას ეცვა პეპლების კაბა,
და ყვავილები ეყარა თმაზე,
ჩემს დანახვაზე სული განაბა,
აღვივდა შვინდად «დიდების» ხმაზე...
მეც მომიგონე: იმ ნათელ დღეში
შენს მოედნებზე სიტყვები მითქვამს,
26 მაისს მაგ სასახლეში
შენს სადღეგრძელოდ კახური მისვამს.

ლამის მატარებელი

მატარებელით მივქრევართ
 ზანტი მგზავრები ლამითა,
 ზრუნვით დაღლილნი ძლივს ვზივართ,
 — თვალებს დავხუჭავთ წამითა...
 მოგვინდა ძილი სულ წყნარა,
 სიზმრის ტალღებში განცხრომა...
 ატირდა უცებ პატარა,
 მას ვერ აჩერებს გაწყრომა;
 არც მოფერება გაუდით,
 არც ღედის «ნანას» სიმღერა,
 სტირის, გვაყრუებს ხმაურით,
 არც ხვეწნა არ დაიჯერა...
 მგზავრებიც ცდილან გაართონ —
 ცეკვით, სიმღერით, შაირით,
 შაქარქაშებით დაატკბონ
 და თვალთმაქცობით ნაირით.
 ბოლოს სთქვეს: «ექიმს მოვუხმოთ;
 იქნება სტკივა რამეო»,
 — «არაო», დედა მოუთხრობს,
 «ძილი გაუტყდა ლამეო.»
 ალერსით რბილად ახურვენ,
 თან სთხოვენ — «გაიცინეო»,
 «ლამე ნებისა» უსურვენ,
 «გეყოფა, დაიძინეო...»
 არ იქმნა, აღარ დამშვიდდა,
 გაჭირვეულდა პატარა,
 დედას ბოდში დასჭირდა,
 კვლავ აიყვანა, ატარა...

«რა ვქნაო», იტყვის, «სხვა ხალხში
არ ძალუძს მოსვენებაო;
იტირებს, ვიდრე თვის სახლში
ლოგინში არი ჩაწვებაო.»

... და როს მანქანა შეჩერდა,
ბავშმაც საამო რამ იგრძნო;
ღიმილით შემოგვაშტერდა,
თვისი სადგური რომ იცნო.
«მშვიდობით » ვასწრებ ამის თქმას,
«ჩაწვები აქ შენს ლოგინში!
მეკი ვაგრძელებ ღამის გზას
ჩემი სადგურის ლოდინში...»

მრავალი წლები მაქროლებს
მატარებელი ქშენითა,
ჩემს მოთქმას სხვა ხმებს აყოლებს
ის სიმღერით და სტვენითა.
ასე ვქრო... ვერ ვცნობ: ვინა ვარ?
თან დამაქვს ჯავრი იმისი,
რომ უბსკრულისკენ მივყევარ,
და სულ შორს მრჩება თბილისი...

გამხადა მონა, მსახური,
აწ დადგეს, კმარა ლოდინი;
ჩქარა მაჩვენოს სადგური,
სადაც სდგას ჩემი ლოგინი.
რომ ვნახო ჩვენი ბალები,
დრო გავატარო იქ ლხინში,
ვკოცნო თბილისის თალები,
ჩაწვე საკუთარ ლოგინში..

წერილი თბილისს 24 თებერვალს

,«... თავო ჩემო, ვით გასრულო, სევდიანო, როგორც
 წყლულო,
 საქართველოს რჯულისათვის ათას ფერად წამებულო...»
 იოსებ სააკაძე — «დიდ მოურავიანი»

... «აი, კვლავ გწერ, ეთხრა მინდა,
 რომ არ რჩება ჩემი მკერდი,
 მას დღეს სისხლი წარმოდინდა,
 ისე, როგორც სარშან გწერდი.
 რა ვქნა? დღეს ის არ უშუღდება
 არავითარ მალამოთი,
 არც წამლებში არ უხდება,
 არც შელოცვა საღამოთი.

ეს ქრილობა უჩინარი
 დიდ ხანს ვხეიე ბადით თხელით;
 ის ზის გულთან, სადაც ჯვარი
 ჩამომკიდე შენის ხელით.
 «გმირო», მითხარ, «შენ ეს ჯვარი
 მიტომ გიძღვენ სასახელოდ,
 რომ წინ იდექ, როცა ჯარი
 მხნედ იცავდა საქართველოს...»
 თავს გიხრიდი; მაგრამ, არა,
 შენ მადლობა არა მთხოვე;
 სისხლი ბევრი დაიღვარა,
 ბოლოს მაინც მიგატოვე...
 მიგატოვე თებერვალში,

გარს რომ გერტყა ცივი მტერი,
ვერს გიცქირე შიშით თვალში,
როს გიმიზნეს შუბის წვერი.

მიგატოვე... და იმ დღიდან
ამერია გზა და კვალი..
მხოლო ხმა მდევს თბილისიდან:
«ოცდაოთხი თებერვალი!»..
აი, ამ დღეს, ყოველ წელში
გულთან მოსჩქეტს სისხლის ღვარი...
და შეგვედრებ ჩუმი, ბნელში:
— «ვარ უღირსი. ამხსენ ჯვარი!
გთხოვ მის ნაცვლად მიწყალობო
განტევების მე სიგელი
და დედის ხმით მიგალობო:
— «მოდო შვილო, ისევ გელი...»

ამ წელსაც გწერ, გითხრა მინდა,
რომ არ რჩება ჩემი მკერდი;
მას დღეს სისხლი წარმოსდინდა,
ვით ყოველ წელს, — როგორც გწერდი...

თბილისის ზეიმობისას

კვარცხლბეკზე დაგსვეს, ხოტბა შეგასხეს,
 თავსა დაგადგეს ოქროს გვირგვინი,
 ომფორ-ბისონი მოგიფარდაგეს,
 რომ გაგიმართონ, თბილისო, ლხინი...
 დღეს ყველას უნდა, რომ მანდ გეწვიოს,
 ყოველ კუთხიდან საქართველოსი,
 ხოტბა შეგკადროს, ხელზე გემთხვიოს,
 დასცალოს თასი სადღეგრძელოსი...

მოჰყავს გორგასალს მოზეიმენი,
 ძველი მებრძოლნი — მრავალათასი,
 ვინც დარჩა მუდამ ერთგული შენი
 ჯვარზედ გაკრული წმიდანთა დასი...
 შენც მათ ეხვევი, უხდი მადლობას,
 ვინც გასახელა ათასხუთას წელს:
 ქართულ ჯარებს და იმათ სარდლობას,
 ყველას გაუწვდი მოწყალებით ხელს;
 ვინაც დაგიცვა ძველთა ძველიდან
 კალა, მეტეხი, შენი სიონნი,
 ვინც არ გაუშვა ხმალი ხელიდან
 და შეგინახა ბაგრატიონნი.

მოჰყავს გორგასალს «უკანასკნელნი»
 კრწანისის ლომნი, თავგაჩეხილნი,
 შენი ღირსების, ჯვარის დამცველნი,
 პატარა კახის ერთგულნი შვილნი...

«განა, ეგ იყო უკანასკნელი?»
 ჰკითხავ გორგასალს გაოცებული,
 «ალა-მახმადს ხომ მოჰყვა შემცვლელი,
 მის შემდეგც მნახეთ გაოხრებული...
 დღესაც მაჩნია გულზე ჭრილობა,
 თებერვლის სუსხში მოპარულ მტერის...
 ვინც გამიწია იმ დროს შვილობა
 და მხნედ დაიცვა ღირსება ერის,
 გთხოვთ — ამ ზეიმზე მათაც მოუხმოთ:
 ტაბახმელას და კოჯორის გმირებს,
 ვისაც საფლავი ტყვედ ქმნილი, — უხმოდ
 ქართველ დედებთან მეცა მატირებს...»

... საფლავებიდან წამოაყენეს
 თეთრი გიორგის ორდენოსანნი,
 შენი ზეიმი მათაც აჩვენეს,
 «ვაშას» უმღერენ ამ ჯაშს მგოსანნი.
 «ნუ, ნუ გრცხვენიათ,» შენ მათ უთხარი,
 «აწ გადაეციოთ ეს დროშა სხვებსა,
 თქვენთვის მაქვს ცნობა მე გასახარი:
 — ალგეთს კვლავ ზრდიან ლომნი ლეკვებსა...
 ერის ღირსება თქვენ არ გაჰყიდეთ,
 სისხლის დანთხევით მე დამიცავით...
 ეხლა ეგ ხმლები შვილებს დაჰკიდეთ,
 უცადეთ ბრძოლას და მხნედ იყავით.»

და «უკანასკნელთ» მისცა მან ხელი;
 სწუხდა, რომ ადრე არ მოიყვანეს;
 «აღბეჭდეთ ყველა მათი სახელი!»
 უბრძანა ქართლის მემკვიდრეს.

ახალ წელს

ეს წელიც ჰქრება... როგორც სხვა წლები,
 ისიც უბსკრულში ჩაიძირება,
 მიაქვთ სუდარით გამხმარა ძვლები,
 მისთვის არავის არ ეტირება.
 როგორ შეგტრფოდით მისს დაბადებას
 და ვულოცავდით ერთმანეთს ყველა;
 მას ჩვენ ვაძლევდით ბევრ დავალებას
 და ვთხოვდით — ჩქარა რამე ეშველა.

შეიქმნა ძუნწი და უღმობელი,
 არ გაგვიმართლა ოდნავ იმედი,
 აღარ გვანახვა მხარე მშობელი,
 და გააწყველინა ათასჯერ ბედი.
 მტერი ისევ ფლობს სამშობლო კარებს,
 ამხნევებს ჩვენი უბედურება,
 ფიქრობს: ეს წელიც არ გაგვანარებს,
 გრძელი გზა ნისლით დაგვებურება..

სასოწარკვეთის მორევში მცურავს
 უცებ თბილისის მომდის წერილი;
 ვნარობ, იმედის ვარსკვლავი მბურავს,
 რომ აქ ლტოლვილი მიპოვა შვილი.

მწერს და მილოცავს ზომავალ წელსა,
 თან მთხოვს, რომ ვიყო იმედიანად,

რომ ბედი მასსზე არ იღებს ხელსა,
აშუქებს თბილისს ისევ მზიანად...

წლები რომ მიდის, მითომ რა გვიშავს?
სამშობლოს გრძნობა ხომ უკვდავია,
და მისი მადლიც მანამ დაგვიცავს,
სანამ ეს დროშა ხელთ გვიკავია...
ხომ გაგვიშლია «ქართლის ცხოვრება»,
ლტოლვილთა ხვედრი იქაც ეს არი,
მაგრამ სტრიქონში წმიდანად ირჩება
სევდა მამულზე — მარად მკვნესარი.

მწერს: «ლტოლვილ ქართველთ წმიდა ძვლებითა
ქვეყნები უხვად მოკირწოლულია,
მაგრამ ისვენებს ჩემში შვებითა
განაწამები მათი სულია.

თქვენაც მხნედ დარჩით და მოიგონეთ:
თეიმურაზი, არჩილ, ვახტანგი,
სამშობლოსათვის რამე იღონეთ —
გეპყრათ მარადის ხრმალი და ჩანგი.
გილოცავთ დღესაც ყველას ახალ წელს,
გქონდესთ იმედი მუჟდამ იმისი,
რომ კვლავ იხილავთ სამშობლოს ნათელს
და გულს ჩავიკრავთ დედა-თბილისისი...»

ეხლა ჭაღარა რა სათქმელია,
~~მედმა მარჯვს სიყრმის თილოსმა...~~
ეს გული ამ წელს უფრო მთელია
— წიგნი მომწერა მე დღეს თბილისმა:

«მცხეთა — თბილისის გაბაასება.»

გაპყურებს მცხეთა მტკვარს, არაგვს
ჩაფიქრდა სვეტიცხოველი,
ვერ იქნა, ვერ ხსნის ამ არაკს:
თბილისს რად მიდის ყოველი?

მტკვარი მოუთხრობს: «თბილისი
იხდის დღეს დაბადებისას,
— ათას ხუთას წელს — თავისი
ტახტზედა დაბრძანებისას.»

მცხეთას, გულდაბერებულსა
მილოცვის გრძნობა აწვება,
უნდა ეახლოს ქებულსა,
ვას!.. მუხლი რომ არ აყვება..

«შენი ჭირიძე, უთხარი,»
მცხეთა აბარებს ქარსაო,
«ეს დღე რარიგად მიხარის,
ენით ვერ შევსძლებ თქმასაო.

ვწუხვარ, ვერ მივალ ბატონთან,
ტკბილად ვერ ვაწვდენ ხმასაო,
როგორც შეჰფერის პატრონთან
იმის ერთგულსა ყმასაო.

კვლავაც აჰყვადეს, ესა მსურს,
 იყოლს სულ ქართლის თავიო,
 მისი ზეიმი ვისაც შურს,
 — გაუხმოს ღმერთმან მკლავიო.

რა ვქნა?.. სირცხვილით ვიწვები,
 ვერი მივალ... არ მაქვს ძალაო,
 მასზე მლოცველი ვიქნები,
 თუ ღმერთმა დამაცალაო.

რაც მაბადია, წაუღეთ:
 ძველი დიდების ნაშთები,
 ჩემი საჭურჭლე გაუღეთ,
 დღეს მეც იმისთვის დავშვრები...»

თბილისმა ეს რომ გაიგო,
 ცრემლი ჩაღვარა მტკვარშიო,
 ზეიმი შუა გაიყო, —
 მცხეთა არ უდგას მხარშიო...

მდივანს უბრძანა «მისწერე:
 — «ერის მცველო და ჯავარო,
 ვინა სთქვა შენი სიბერე,
 ქართლოსიანთა მთავარო?»

ბატონი თვითონ ბრძანდებით,
 მიხარის, რომ ყმად გყავარო,
 უშენოდ დავიფანტებით,
 თუ «სვეტად» მანდ არ დგახარო.

მირონის მცხებო, გამწევო,
 ხარ ბაგრატიონთ მცველიო,

ძველო რაინდო, გამძლეო,
გაქვს რკინის საფუძველიო...

ვინ გკადრა: შური, იჭვები?
ჭორია, არ ღირს თქმადაო, —
მარად ერთგული ვიქნები,
შენ რჩები უფროს ძმადაო..

უშენოდ ღბინი რად მინდა,
რა სათქმელია სხვებო!..
უნდა დავტოვო მთაწმინდა,
ეხლავ მანდ გეახლებო...»

კოჯრის ნიაში

ჩვენ ავდიოდით კოჯრის ქედზედა,
 მე თბილისს მაღლით გადმოვხედავდი,
 გამწყრალი ვიყავ დიდად ბედზედა,
 რომ გრძნობის მხელას ვერ გიბედავდი.

შენ, ვით ქურციკი, მარღად დახტოდი,
 ნაირ ყვავილებს ჰკრეფდი და ჰკრეფდი,
 კისკისით, მღერით არეს ათრობდი,
 ვით ნაკადული ანკარა ჩქეფდი...

.. და ერთხელ მკითხე: «რად ხარ მოწყენით?
 განა პოეტსაც არ ეცილება?
 ნუ-თუ არი სტკბები ბუნების ენით?
 რომ ხარ დაღლილი და გეძინება?»

ჩვენც ვიყოთ ერთხელ, როგორც ბავშვები,
 ვმართოთ ბუჩქებში «კუკუ-მალია»,
 შორით ვაწვდინოთ ერთმანეთს ხმები,
 ვნახოთ: ვინ არის უფრო მალია?»

უცებ ამ გულმა გადმოიხედა,
 ინდომა: გახსნას ღრმად დაფარული,
 გრძნობამ იფეთქა, თითქო გაბედა,
 გამცნოს შორიდან ეს სიყვარული...

გაჰქრი... და რალაც ამხედრდა ჩემში,
 ოდეს ხმა მესმა: «აუ, მიპოვნე!»
 პასუხი ჩავსხი ნიავის გემში,
 შენსკენ ვაფრინე, არი დაგიყოვნე.

და შეგეკითხე: «ხომ გაიგონე?
 პასუხს მოგელი, არ მყოფნის ღონე,
 რაც ვსთქვი — ნიაგმა შენკენ წაიღო...»
 შენ კი კვლავ მკითხე: «რა სთქვი? რა იყო?»

გაგიმეორე მძიმე სათქმელი,
 პასუხს ველოდი გაფითრებული;
 შენც ამიქნიე ბუჩქიდან ხელი,
 ნიშნად, რომ დარჩი გაკვირვებული.

«ახ, პოეტები ხართ უცნაური,»
 მითხარ, «ცხოვრებას ოცნებით ჰბუტრავა,
 მითომ გდაგთ ქვეყნის აურ-ზაური
 და ფერიებთან ცაში დაცურავთ...

სულ დაგავიწყდი მე და თამაში...
 რად გასძახოდი: «აუ, ვინა ხარ?»
 რა მეთქვა? ვინ მყავს მოწმე იმაში,
 რომ სულ გეძახდი: «აუ, მიყვარხარ!»

კოჯრის ნიაგმა «მხელა» წაიღო,
 და ჩვენც ერთმანეთს დავშორდით მალე,
 მას შემდეგ გული აღარ გაიღო, —
 — უცხო მხარეში ვინ მყავს მოწყალე?

დაცარიელდა ჩემი ბუნება,
 თბილისაც მტრებმა აღრე წამართვეს...
 არც სიყვარული, აღარც ცთუნება,
 «კუკუ-მალიაც» სხვებმა გამართეს.

კოჯრის ნიაგო, მანდ ჰქრი ზეფირად,
 პირველ — «მიყვარხარს» ჩემსას ატარებ,
 ის ჩემი მხელა იცი ზეპირად —
 ვთხოვ — უთხრა სწორად — დღესაც გაბარებ.

განახლება

«რად დასჭკნა სიტყვა თბილისისა, რისთვის ჩამოდნა?
 სიტყვის მზის წამლით ნარიყალას ნაშთზე ნატყორცნი!..»

ი. გრიშაშვილი

ყარაჩოღელი მთვარიან ღამეს
 დაუვლის თბილისს, ეტყვის: «მშვიდობით!»
 კმარა, რაც დღემდე უღვთოდ აწამეს,
 აღარ აღირსეს ხალისი წლობით...

დღეს ნათლად ხედავს, რომ მარტო არი,
 რომ ამსონები უკვე წასულან,
 რომ დაუკარგეს ქალი-თამარი,
 — ყველანი ერთად, შორს დამარხულან.

გაჭრა ქეიფი, ძმობა მართალი,
 ჭრელ სუფრის იოგელივ სანთლების შუქი,
 არც თარი, ღვინო, მწვადი, მოთალი,
 არც ანთებული გულის პატრუქი...

დღეს ვისლა ესმის დუღუკის კენესა?
 მოკვდა ლაზათი, კაცის გატანა;
 არც ძველი ლექსი უნდა ვისმესა,
 ახ ვინ ზოიცილის — დაჰყოს მასთანა?

არც ძველი ქუჩა, არც ის ბინები,
 არც ის დუქნები, აღარც თაბახი,

გაჰქრნენ ქალაქის ქველი შვილები,
ისე, ვით გაჰქრა ძველი ყაბახი..

აი, აქ იდგა სახლი აივნით,
შიგ — სატრფო, ჩუმად გამორჩეული,
მის ლანდს შესტრფოდა აქედან მალვით,
სდიოდა ცრემლი გადმონთხეული.

აღგვეს ის სახლი ძველის ჩუქურთმით,
არ უცდის ქალი იმის ბანზედა,
«წავიდა სიყრმე ჩარდახის ურმით,
ყოფა გარიყა ბედმა განზედა..»

დღეს აქ სდგას სახლი სართულით ათით;
აღარც ზურნაა, არც ჭიდაობა,
მომკვდარა ცეკვა ჭრელის ბაღდადით,
დაჰქრის მანქანით სულ სხვა თაობა.

თბილი ქალაქი გამხდარა ცივი,
ის ძველებურად აღარ იცინის,
დღეს ყარაჩოღელს ჩაუქრა სხივი,
და ვინც უყვარდა, გაჰქრენ ისინიც.

თვის ძველ ტაძარში შეივლის ღამით,
შეიხსნის მძიმე ზარნიშის ქამარს,
გამოსათხოვრად მუხლს იყრის წამით,
და მოიხსენებს ძმებს და მისს თამარს.

დაჰკიდება სარტყელს ანჩის ხატზედა,
გამოდის მხატვდ მთვარიან ღამეს;
ის აღარ არის ეხლა დარღზედა,
არც თბილისის ჰკადრებს საყვედურს რამეს.

ძმათა სამარხთან მიეჩქარება;
 დასცქერს რევოლვერს, მათ ნაჩუქარსა,
 თითქოს ქორწილში მიეხარება, —
 თვის დიდ სიყვარულს გაანდობს ქარსა.

ყარაჩოღელთა საფლავებს ნახავს,
 მათ ორთაჭალას სევედითა უმზერს,
 სამჯერ პიოჯვარსა გამოისახავს
 და გულს დაიცემს ძმათა «მაუზერს...»

გადმოეშლება სისხლის ვარდები,
 თბილისი ლალით მოიჭედება,
 არც ტკივილი აქვს, აღარც დარდები,
 გულს სიყვარული კვლავ მოედება.

აქ ანჩისხატის მას ღვთისმშობელი
 ეტყვის: «გინახავ, შვილო, ქამარსა,
 ღიცი — გწვავს გრძნობა ჩაუქრობელი,
 შეეუღლები დღეს შენს თამარსა...»

მართლაც გამოჩნდა სატრფო; მოუწვა,
 მხურვალე ტუჩი დააკრა მაგრა,
 ჭრილობას ხელი ნაზად მოუსვა,
 აუშვა მაღალ გრძნობათა აფრა...

უკვდავებისა შესცურეს ზღვაში,
 შემოეხეიათ ვნების სარტყელი,
 ქორწილის ზარი გაისმის ცაში,
 იქ სიყვარულის დადგეს სანთელი...

და ანჩისხატი ლოცავს იმ ღამეს —
 ძველი თბილისი, ხედავს, არ ჰქრება,
 წარსული თუმცა დიდად აწამეს,
 მაინც ეწვია მას განახლება..

ო. რეული

როს განმირისხდა თებერვლის ბედი,
 დავტოვე ღამით თბილისის ქედი
 და მშობელს ვკადრე: «მშვიდობით დედი!!..»
 მან გულს დამკიდა ხატი ნაჭედი...

მის შემდგომ თუმცა ბევრ გზით ვეცადე,
 — ვერ შევსძელ — ვალი ვერ მოვიხადე.
 მამძიმებს ხატი ეს უჩვეულო,
 განძი ძვირფასი — საგვარეულო.

ეს უცხო ქვები გარდასული დროთა,
 მხრებს რომ დამაწვა, როგორც გოლგოთა,
 მინდა დღეს საზღვრებს გადავატარო
 და პატრონს — თბილისს გადავაბარო.

უკვე დაღამდა, ვერავინ მხედავს,
 სული დაღლილი მანდ მოსვლას ბედავს...
 უჩინრად, ფრთხილად მოვიპარები,
 იქნებ ვიპოვო შენი კარები.

იქნებ მანდ შევხვდე მას, ვინც ნუგეშს მცემს,
 ვინაც გამიტანს და მტერს არ მიმცემს.
 შიშით ვთრთა, როგორც ვერხვის ფოთოლი,
 ვატყობ: თბილისში დღეს ვარ ობოლი.

მესმა ქართული სიტყვა, სიმღერა,
 და ვით გრიგალი გულს დაეძგერა...

ნეტავ ეს კაცი რამ შეაჩერა?
ვაი, თუ მიცნო... ეხ, ბედის წერა!..

დღეს სასწაულის მე ხომ არ მჯერა...
სთქვას: რას მიმზადებს? მიცნო, თუ ვერა?
სჩანს — ისიც ღსნდად გადაქცეულა,
ჩამოფლეთილა, მთლად დალეულა...

რომ არ მშორდება? თვალებს მაცეცებს,
თითქოს ჩემსავით ვილაცას ეძებს.
«გათავდა» ვიტყვი ხელის ჩაქნევით,
და შიშით ბილიკს ჩავიბრუნ ქვევით.

მაგრამ ვგრძნობ — მომდევს, ფეხის ხმა მესმის...
აჰა, მომიწყვდევს და თავს დამესხმის,
გადამცემს ჯალათს, «მტრად შემოპარულს...»
ჩემს წამებებზე იგრძნობს სიხარულს.

და მე ვედრებით აღუბყრობ თვალებს:
მომიღოს ბოლო, ნულარ მაწვალებს...
მაგრამ დაცინვას მაინც განაგრძობს,
თვალთმაქცობს — თითქოს ისიც შიშსა გრძნობს.

მუხლს ვიყრი, ვვედრებ: «გთხოვ მაპატიო...
ძმაო, მომქონდა შენთვის ხატიო...»
უბედან ვიღებ ხელის კანკალით
და ამ ქრთამს გამცემს ვაჩეჩებ ძალით.

რას ვხედავ? ისიც დაჩოქით მვედრებს,
რომ ავაცდინო მტერს და მისს მხედრებს.
მიმხელს: არ არის დანაშაული,
მოჰგვარა თბილისს ეს სამკაული.
და თუ არ გავსცემ, ვუყოფ კეთილსა,
ეხლა მე მიძღვნის ხატს მოჭედილსა.

აკმარონ მწირსა ცრემლით დაცხრილვა...
დღეს მას მოსწყურდა თბილისის ხილვა,

ხომ იყო ის აქ მამა, ხმოსანი,
 მისი მეხოტბე, მისი მგოსანი;

აქ იყო ლალი, თავისუფალი,
 აქ გაუსწორა შვიდ მნათობს თვალი,
 აქ შეიყვარა ქართველი ქალი,
 მისგან ისწავლა სიტყვა ახალი.
 ამ ამაყ სიტყვით ის თავს იჩენდა,
 ღმერთთა ნადიმზე ლალად ილხენდა...

მეტყვის: «არა ვარ ქურდი და მკვლელი,
 ვთხოვ გამიხსენო აშული ძველი;
 მომქონდა ხატი, ქალაქის მცველი...
 ვთხოვ — შენი იყოს, მომეცი ხელი!»..

რასაც მე ვთხოვდი, ისიც მას მთხოვდა,
 ორთავეთ ფიქრი ერთად დაგროვდა,
 ორთავეთ შეგვრჩა ხატები ხელში
 და მოგვებჯინა ცრემლები ყელში...

ამოაშუქა მეტეხზე მთვარემ,
 განგმირა გული სიცხადემ მწარემ:
 ვიცანი — იყო ის ორეული,
 ვიყავით ორივ გადარეული...

«გასწით, გაჰქროლეთ!» მოგვძახის მთვარე,
 «თქვენ ვერ მიგიღებთ მშობელი მხარე!...»
 მოვრბივარ, კვლავ მდევს; ჩავეშვით მტკვარში
 და ვიძირებით მის ცრემლთა ღვარში...

გათენდა, მტკვარზე გადმოდგა დილა;
 ჩვენ და იმ ხატებს გვეფარავდა სილა...

ო რ ჯ ე რ

“ R E Q U I E M ”

«მიდის, მოდის ეს სოფელი, ქარტახილთა ზღვისებრ
ღელავს,
უკან დასდევს დრო და ჟამი, მის ნაქსელავს ქსოვს და
სთელავს...»

დ. გურამიშვილი

ა.

რისთვის გამრიყე ადრე თბილისო? —

სთქვი: «ჯერ ბაღია, კვლავ ბევრს ივლისო...»
მიმეცი ბრძოლის გულქვა განგებას
და მიმაწერე ლტოლვილთა წყებას.

მკაცრ განაჩენით ყრმას მომეველინე;
იმ დღიდან თავი დამაწყევლინე;
მაგ შევენებისთვის არ მაჭკრეტინე,
ტკბილი სიმღერა შემაწყვეტინე...

მის შემდეგ განველეთ ათასი გზები,
უცხო ქვეყნებში კვლავ ვეხეტები.
მაფრენს მერანი, მჩხავის ყორანი...
ღმერთო, რამდენი გასულა ხანი...

დაჰფარა თმები თოვლმა და რთვილმა,
მითხრა «რეკვიემ» ბართაშვილმა.

თბილისო, არ მსურს მე აქ სიკვდილი,
გთხოვ სთვალო ცრემლი შენთვის დაღვრილი
და თუ აღმოჩნდეს ვალი მოხდილი,
უნდა მიმიღო ღანდი მოხრილი...

გატყდა ეს გულიც, ოდესღაც სალი;
გრძნობის ყველა ხმებს ჩაცვივდა თვალი,
ხილვის წადილის ნელდება ალი,
რადგან კვლავ მიხშობს კარს გორგასალი.

ვილას მოვსწერო? დადუმდა მკლავი,
მოსრა ზამთარმა ძმა, ნათესავი...
დღეს კუბოს ჩავსვი ძველი ოცნება,
გთხოვ: შეიხიზნონ მოკლულ მგოსნებმა;

გთხოვ — ჩემის ცრემლით ადიდდეს მტკვარი,
მეტეხს მოსკდეს, ვით ნიაღვარი,
შესძახოს: «იდექ! გავა ზამთარი
და გაზაფხულზე ჩამოჰკრავს ზარი.»

მაშინ მიტირებს ბედი დამწვარი,
მამა-დავითის შემარხევს ქარი...
გულს დამეყრება თბილისის ცვარი,
ქართულ «რეკვიემს» მიმღერებს მტკვარი...

აღთჳმა ფარდასთან

ლტოლვილობის ჟამს უცხო მხარეში
ღმერთმა მაჩუქა ბედნიერება,
განბანა სულქ იმ სიმწარეში,
შემოაცალა მანკიერება...

შემთხვევით ვბოვე და შევიძინე,
თბილისო, შენის სიონის ფარდა;
იმ ღლიდან მშვიდათ ვერ დავიძინე,
არც მსურდა რამე, მის ცქერის გარდა....

შვინდის მსგავს ატლას შემოხვეოდა
ქართული ქარგა ნაირ ფერებით,
მას შუა გულში დაემთხვეოდა
წმიდანთა გუნდი მზისა ჩქერებით...

უსხდენ ფოთლებზე მაღალ ხის ტოტებს
წმიდანები და მღერდენ ღიდებას,
ცას ავედრებდენ ქართლისა ცოდვებს
და გამოსთხოვდენ ღმერთს პატიებას.

მოწამებრივი მეფეთ სახელნი
წმიდა გალობით ბევრ გზით ქებულან,
მატიანეში მათი საქმენი
«იესეს ძირით აღყვავებულან.»

ვუცქერ წარწერებს ხვეულ ქარავით
ქსნის ერისთავთა ღირსეულ რძალის,
ოსტატს, ხელკოვანს უთქვამს ხელსაქმით
აღთქმა და მიძღვნა, ღირს დედოფალის...

ძველ გამძლეობით, ქართულ სიმტკიცით,
განძი მას თითქოს უშენებია
და ამ ფარდაზე შეკრულსა ფიცით
მრავალი ღამე უთენებია...

ლოცვებით, ქარავით დაღლილ მკლავებით
აღთქმა ბოლომდე მიუყვანია,
ქართლის სხეულზე ერისთავების
ჭრილობა ცრემლით მოუბანია.

მოვიყრი მის წინ მუხლს სასოებით,
მდაბალ თაყვანს ვსცემ ქეთევანს ქსნისას
და ვთხოვ, რომ დარჩეს ჩემთან დროებით,
ვიდრე ვიხილავ ჟამს მისი ხსნისას...

უეცრივ ვიღაც ფარდას სწევს მკლავით,
ღინჯად «ქეთევან» გამობრძანდება...
ოქროს ქოშით და გრძელის ნაწნავით
ქსნის დედოფალი მომელანდება.

ჩემ ჭერ ქვეშ ბრწყინავს ღმობიერება,
მოვა სულ ახლოს, მხარს ხელს დამადებს,
შუბლზე შემთხვევა, მომეფერება
და სევდით ნაკვეთ ხმით განმიცხადებს:

«შვილო, ამ ფარდას საოხად ჩემდა
და ქსნის ერისთავთ სულის სალხენად

აღთქმა, ვით ხედავ, თბილისს მისცემდა
ტაძრის ტრაპეზზედ გადასაფენად...

მას შემდეგ, რაც ის მტერთ გარანინეს,
და უცხო ხელზე ბევრჯერ გაჰყიდეს,
ჯვარს მაცვეს, ცრემლთა ღვარი მადინეს
და ჩემს სულს გლოვის ლოდი დაჰყიდეს...

ამ ქვეყნიურად რაც განვიცადე,
ისიც მეყოფა — ყველას უთხარი...
ვალი ცრემლებით გადავიხადე,
აღვაფხე ქსანი, არაგვი, მტკვარი...

ვერ მოვისვენე, შვილო, აქაცა —
ამ განძის ღტოლვამ სული დაქანცა,
ვიწვი, რომ ამან ბინა დაჰკარგა,
თბილისის სიონს მოაკლდა ფარდა...

დროა — მიჰგვარონ, ვისაც შევსწირე
და ვითხოვ: შიკრიკთ რომ დააბარონ:
საოხად ჩემდა ზვარაკი მცირე
ისევ ძველ ტრაპეზს გადააფარონ...»

მეც აღთქმას ვაძლევ დედოფალს ქნისას,
ვფიცავ მის დედას — ბაგრატიონსა,
რომ შევასულებ ბრძანებას მისას:
ფარდას ვაახლებ თბილისს სიონსა.

«ალთქმა ფარდასთან»-ს გამო

ამ ლექსს სარჩულად ერთი სინამდვილე უდევს, რომელი მოკლებული არაა საზოგადოებრივს და, თუ გნებავთ, ეროვნულ ინტერესს.

ამ 30 წლის წინად მე და ჩემს თამარს ბედმა მოულოდნელი წყალობა დაგვაკურთხა: ბერლინში ყოფნის დროს, სადაც იმ უამად ვცხოვრობდით, ერთი უცხოელის, ჩვენი ოჯახის ექიმის საშუალებით, მივაკვლიეთ ერთ «ფარდას», რომელსაც საქართველოს სიძველეთა შესწავლისათვის დიდი მნიშვნელობა მიეკუთვნება. სწორედ ასეთი შეფასება მისცა ამ ფარდას ჩვენი სიძველეების საუკეთესო მკოდნემ და უებარმა მოამაგემ, აკადემიკოსმა ექვთ. თაყაიშვილმა.

ჩვენი და ჩვენი ოჯახის ახლობელ მეგობართა და ყველაზე უწინ ძვირფას ექვთიმეს რჩევით და ზემოაღნიშნულ ექიმის დახმარებით, ჩვენ დიდის ვაი-ვაგლახით შევსძელით ამ «ფარდას» — ქართულ მოქარგულობის საუცხოვო ნიმუშის — შესყიდვა, იმ კერძო პირისაგან (უცხოელისაგან), რომელს, ვინ იცის, თუ რა გზით, ეს განძი ხელთ ეგდო და თბილისიდან გამოეტანა.

შემდეგ, ომის ქარ-ცეცხლისა და მრავალ ხიფათის

წლებში ჩვენ ეს ფარდა საიმედო ადგილას გადავინახეთ და ამნაირად დღემდე უვნებლად მოვიტანეთ.

ეხლქ სულ ცოტა რამ ამ «ფარდაზე», ვიდრე საამისო ვრცელ მასალის გამოქვეყნებას დღევანდელ პირობებში შეესძლებდეთ.

ეს ფარდა, ანუ უკეთ, ტრაპეზის გადასაფარებელი, დიდის ხელოვნებით შეუსრულებია ქსნის «დედოფალს», როგორც მარი ბროსე მას იხსენიებს (თანახმად ლარგვისის მონასტრის კედელზედ დაცულ წარწერისა), ქეთევანს.

ეს ქეთევანი, ანუ მისი წარწერის თანახმად «ქეთევან», არის მეუღლე ყულარაღა იესესი, რომელიც იყო ქსნის ცნობილ ერისთავის, შანშე მესამეს ძმა. ქეთევანი იყო ასული ბატონიშვილ მაკრინესი, მეფე თეიმურაზ მეორის დისა, რომელიც მეფეს ჩოლოყაშვილისთვის მიუთხოვებია.

ამ ქეთევანს, ჩოლოყაშვილის ასულს, მამიდაშვილს დიდ ერეკლესას, მრავალ გზით იხსენიებს «ქართლის ცხოვრება» (ომან ხერხეულიძე), და ისტორიკოსი ალ. ორბელიანიც აღნიშნავს, რომ ის გახდა მიზეზი ქსნისა და არაგვის ერისთავთა დიდ შფოთისა და ქვეყნის აოხრებისა.

იშვიათის ოსტატობით შესრულებულ ჩვენი ფარდის ქარაგმის წარწერიდან სჩანს, რომ ეს ფარდა ქეთევანს «ტფილქისის სიონთა ღვთისმშობლისათვის» ტრაპეზზედ გადასაფარებლად შეუწირავს. წარწერაზე სხვათა შორის ვკითხულობთ:

... «გიძღუნი მეცა ქვრივი, ვითა მწუღილსა დედა ქსნის ერისთავის დავითის ქეთევან, საოხად სულისა მისისა და ძეთა მისთა აღსაზრდელად...»

სწორედ ამ მისი შვილის, დავითის ერისთავობის ხანა-

ში, დედოფალი ქეთევან დაუღალავად იღწვოდა ურჩ ფეოდალების და კერძოდ, ქსნის დიდებულების შემომტევი-ცებისათვის უკვე გაერთიანებულ ქართლ-კახეთისათვის.

ამ პოლიტიკურ მუშაობასთან ქეთევანმა სააღმშენებლო და საკულტურო მუშაობაც გააცხოველა, რაიც, სხვათა შორის კორინთის და ლარგვისის ტაძრებისა და მონასტრების წარწერებიდანაც ირკვევა. (იხ. ამის შესახებ მარტი ბროსეს «არქეოლოგიური მოგზაურობანი...» ექვთ. თაყაიშვილის «სბორნიკ მატერიალჲვ...» კრებული ნომერი 44, მ. ჯანაშვილის ისტორია და კერძოდ — ისტორია ქსნის საერისთავოსი.)

როგორც ჩვენი ფარდის წარწერიდან სჩანს, დედოფალი ქეთევან 1773 წ. ე. ი. 30 წლის შემდეგ მისი ხორასნის ტყვეობიდან დაბრუნებისა, კიდევ ცოცხალი ყოფილა და თვის სამეცენატო, საკულტურო მუშაობას განაგრძობდა.

დასასრულ გვინდა ამ «ფარდის» შესახებ ჩვენი, ე. ი. ჩემი და თამარ პაპავას «ანდერძი»-ც მოვიხსენიოთ, როგორც ამ ფარდის დღევანდელ პატრონთა.

იმ წყაროების მიხედვით, რაც მოვიპოვეთ, ჩვენ ორთავემ ამ საგანზე მასალები დავამუშავეთ და დასასტამბად გავამზადეთ, მაგრამ, სამწუხაროდ, მისი გამოქვეყნება სხვა და სხვა მიზეზთა გამო, ვერ მოხერხდა.

ზედმეტი არ იქნება მათი აქ მოხსენება.

ეს მასალები შეიცავენ: «ფარდის» მოპოების ვინაობას, მის აღწერას და ფოტოსურათებს. ჩემს ისტორიულ ნარკვევს: «ქსნის საერისთავო და მისი უკანასკნელი ერისთავები.» თამარ პაპავას ნარკვევს: «საქართველოს ძველ ოჯახთა განძეულებიდან». (ქსნის ერისთავის ასულის მზითვების გამო). და ფარდის, თუ მისი წარწერის შესახებ ჩვენდამი მომართულ წერილებს პროფ. ექვთ. თაყაიშვილისა და პროფ. მიხ. წერეთლისა.

ფარდის დღევანდელ პატრონთა, ე. ი. ჩემი და თამარ
პაპაევას სურვილია — ამ მასალას («კრებულში», თუ
ცალკე წიგნად) თან დაემთხვას ჩვენი ანდერძიც ამ განძის
თბილქსში დაბრუნების შესახებ.

ჩვენ ვითხოვთ — ეს «ფარდა» არავითარ შემთხვევაში
არ დაეკარგოს თბილისს, რომლისთვისაც ამ განძს დღემდე
ვინახავდით...

ვინახავდით, რათა სამშობლოს ხილვის ბედნიერ დღეს
იგი ჩვენი «1500-წლწვან დედაქალაქის» სიონისათვის, ან
რომელიმე მისი მუზეუმისათვის მიგვეერთმია.

ამ ფიქრებში გავიდენ მრავალი მღელვარე წლები... ბევ-
რი რამ შეიცვალა; ოღონდ ის ჩვენი «ალექმა» ურყევი
დაშთა.

და თუ ჩვენ ბედმა აღარ გვარგუნა თბილისის წახვა, ამ
ფარდამ მაინც იხილოს იგი და ჩვენი მდაბალი ერთგუ-
ლება და სიყვარული აუწყოს...

ორთავეს სხვა არა გვინდა რა...

«მოხუცი კვდება კარაგანდანში...»

(სამსონ ფირცხალავას ხსოვნას)

მოხუცი კვდება კარაგანდანში,
სწყურს ზიარების მას ერთი ცვარი,
ტყვილად ასტეხა ხალხმა განგაში,
ვერ ჰპოვეს მღვდელი, ვერც წმიდა ჯვარი...

გამშრალი ქართული ლოცვებს ჩურჩულებს
და დედას უხმობს, დამჭკნარ ხელებით
მოსთხოვს ტკბილ წამალს... ის ხომ უყურებს:
როგორ ეხრჩობა შვილი ხველებით...

და ამ დროს ესმა დუდუნი მტკვარის,
ბარსთაშვილის სევდა დააწვა,
მთაწმიდას შუქი ეფრქვევა მთვარის...
უცებ შუბლს ხელი ვინმემ დაადვა.

«შენია», ეტყვის, «ვიცან ეგ ხელი,
მოგიხმე, არჩილ, გაჩნდი ახლავე;
დახე, სად ვკვდები აქ თბილისელი,
შენ კი დიდუბეს დაგასაფლავე...

ჩულურეთის და ვერიის უბნებში
კრებებზე ხშირად ერთად ვიღოდით,
«შეფიცვის წიგნი» გვედო უბეში
და საქართველოს ცეცხლით ვიწოდით.

მამადავითზე რომ ავდიოდით,
გზაში გახრჩობდა მძიმე ხველება,

ილიას «ქართლის ბედს» შეეჩიოდით,
 გვედგა «აჩრდილი», ვით მოჩვენება...

სად არს, — ვინც მარად ოცნებად მდევდა,
 და მთლად აღმავსო სევდებით ადრე,
 ვისზეც ეს ფიქრი ღამეს ათევდა,
 ვისაც «მიყვარხარ» სიტყვით ვერ ვკადრე?

ჩემო თბილისო, მანდ დამრჩა ყველა,
 მანდ ჩაგილაგე ჩუმად ჩანთაში;
 გთხოვ წათ დღეს უთხრა, რომ მახრჩობს ხველა,
 ეკვდები ქართველი კარაგანდაში...»

სთქვა და ნათელი დაადგა სახეს,
 ფართო შუბლზედა გაჰქრა ღარები,
 აშუქდენ თვალნი, თითქოს მათ ნახეს,
 რომ სანატრელი გახსნეს კარები...

«ქართლის ცხოვრების» გასულ წლებიდან
 ხედავს, გადმოჰქუხს ახალი ძალა,
 ლტოლვილ ქართველთა საფლაგებიდან
 ლეგიონები წამოიშალა..

ივლიან ერთად; მარტოდ არ არის,
 დაიძრენ გმირნი გარდასულ ხანის,
 ქართულ რჯულისთვის ბევრის ამტანის —
 ხორასან, სტამბოლ, ფერეიდანის...

განთავისუფლდა სული იმისი,
 კარაგანდაში ეხლა რომ კვდება;
 სხვა საქართველო, სულ სხვა თბილისი
 წამებულ შვილებს იქ დაუხვდება...

.. ვაჟის ყვავილი აღმოცენდება..?

პარიზის ქართულ ეკლესიაში
 შედის შავებში ქალი ხნიერი,
 თუმცა დამჭკნარა სახე იმისი,
 მაინც გამოკრთის ძველი იერი.
 ხატს უნთებს სანთელს, ვედრებს ღვთისმშობელს,
 იყოს მისდამი გულისხმიერი
 და დაიფაროს, როგორც წარსულში,
 გამორჩეული მისგან ივერი.
 აღაპყრობს თვალსა, ცრემლით რხეულსა
 .. და მარიამის გვერდითა ხედავს
 — საქმროს, თბილისში გამორჩეულსა,
 რომლის სახელის თქმასაც ვერ ბედავს...

მას უცოცხლდება თებერვლის დარი,
 კოჯორზე დაღვრილ სისხლისა ღვარი,
 როს შეხსნეს თბილისს რკინისა კარი
 და ქართლის ბედზე ატირეს მტკვარი.
 როცა კოჯრიდან ჩამოუსვენეს
 ჭაბუკ გმირებთან მისი ბიძინა,
 და გაჩეხილის შუბლით უჩვენეს,
 ვინც რაინდობით თავი იჩინა.

ტაძრის გაღავანს ყველა ჩაუშვეს...
 ძმათა საფლავი იქ გაიჭედა,
 სამხედრო სკოლის დროშა დაუშვეს;
 და აქვითინდა ქართველი დედა
 სტიროდა ისიც თავდამხობილი,
 ბიძინას ნობათს გულში იკრავდა,

სადაც ის სწერდა, რომ კმაყოფილი
თბილისისათვის თავს შეწირავდა.
სწერდა: რომ ქვეყნის და მისს სიყვარულს
აწი სიკვდილიც ვერ გაანელებს,
რომ დღეს უმეტავენებს გრძნობას დაფარულს
და მათკენ იწვდის ალერსით ხელებს.

«... თუ განშორდება — მხოლოდ დროებით:
თბილისისათვის კვლავ გათენდება,
დაფლულ გულიდან ისევ რტოებით
კაზის ყვავილი აღმოცენდება...»
აივსო ის დღე მძიმე ლოდებით,
რავდენი ცრემლი მაშინ იდინა;
სტოვებდა თბილისს მწარე გოდებით,
იქვე რჩებოდა მისი ბიძინა.

უცხო ქვეყნებში გადიან წლები...
მრავალი წლები...
იღლება ძვლები...

მოდის თბილისის უცხო ამბები:
იქ სხვა ხალხია, სხვა თქმა, სხვა ხმები.
დაღლილმა ერმა მოდრიკა ქედი,
სჩანს — ჩაიძირა ქართლისა ბედი...
ვინ არის კვლავად მისი გამჭედი?
გადატყდა ხრმალი, ჩაჰქრა იმედი.

მაგრამ წუხელის — რომ დაიძინა,
სიზმრად მივიდა მასთან ბიძინა,
უცქერს იმედით, ჩვეულ ღიმილით
და გულს გაუხსნის ვაზის ყვავილით...
მიხვდა — რაც მოხდა, იყო დროებით,
რომ «თბილისისთვის კვლავ გათენდება,
დაფლულ გულიდან ისევ რტოებით

ვაზის ყვავილი აღმოცენდება...»
 და დღეს, თებერვლის მძიმე აედარში
 ღელვით, ცახცახით გამოდის კარში;
 მირბის, მუხლს იყრის ქართულ საყდარში
 ხატს უმხელს, რაც მან ნახა სიზმარში.
 გაახელს თვალებს, უცქერს ღვთისმშობელს,
 გაუწვდის ხელებს,
 ცრემლებით სოველს,
 კვლავ ეტყვის ყოველს —
 წყალობის მთოველს.

და უცებ ხედავს — ღვთისმშობლის გვერდით,
 სდგას წმიდანებში საქმარო მისი,
 მას აღმოსვლია ვაზის რტო მკერდით,
 ეტყვის იმედით: «ცოცხლობს თბილისი».
 და გულწასული ბუტბუტებს ქალი;
 უსმენს სინანულს აქ ღვთისმშობელი;
 რომ მას დაენტო კვლავ რწმენის ალი,
 ღვივის, ვით ცეცხლი ჩაუქრობელი:
 «რომ განშორება არის დროებით
 და თბილისისთვის კვლავ გათენდება —
 დაფლულ გულიდან ნორჩი რტოებით
 ვაზის ყვავილი აღმოცენდება...»

«მასსოვს თბილისში ორჯერ მიწვია...»

«ცოდვამ მოგვიცვა ნათელსა, ვარს მოეხვია ბნელია,
ხელში ნაჭერი კეთილი შეგვექმნა საძებნელია...»

დ. გურამიშვილი

ჩემი ოთახის გააღე კარი,
მოდი, დაფანტე ოქროს სხივები,
«რა დროს ძილია», ტკბილად მითხარი,
«როს ზეიმობენ ქალაქში სხვები.
ოცდაექვს მაისს ელოდა ყველა,
რომ დიდ ლხინისთვის გაეხსნათ გული;
შენც ააფრინე მუზის პეპელა,
გვიმხილე ლექსი გადარაზული...»
გადმომაყარე იის კონები
და ტალღად გაჰჭრი, როგორც მოვარდი;
დამტოვე მწარედ დანაღონები,
რომ ვერ გითხარი რარიგ მიყვარდი.

დამრჩა ოთახში სუნი იების —
ოცდა ექვს მაისს შენ რომ მაჩუქე,
გამოგადევნე გროვა ფიქრების,
ჩემს გულში ლექსად რომ ჩამაშუქე....

იმ დღეს ზეიმზე შენ ისევ განახე,
კრძალვით გადევნე შორიდან თვალი,
ელავდა, ვით მზე, ეგ შენი სახე
და სიყვარულით იყო დამთვრალი.

ხალხმა დაანთო გულში ლამპარი,
 ილხენს ამქარი ზურნით, დროშებით;
 თითქოს თბილისში დიდი თამარი
 დაბრძანდებოდეს ოქროს ქოშებით...
 ისმის გუგუნი ყველა ზარების,
 არის აღლუმი ქართულ ჯარების,
 ხალხი ზეიმობს, ქუჩები ღელავს
 და სასახლის წინ თვალები ელავს...
 რა ხალიჩები, რა ყვავილები?
 რა ქალ-ვაჟია, ან რა წყვილები?
 ყველა სიმღერით ვფიქრობთ ამაზე:
 სად იყო წინად ეს სილამაზე?
 მწყურდა მადლობა მეთქვა იმ დღისთვის
 შენ რომ მაჩვენე ქართულ ოჯახში;
 თან მსურს ვემთხვიო მაგ ხელს იმისთვის,
 რომ დამიფანტა ია ოთახში...

სამის წლის შემდეგ ისევ მეწვეე,
 როს თებერვალის ყინვამ დამზარა,
 როს გავიხადე სველა მაზარა
 და თბილ საბანში გამოვეხვიე.
 კვლავ შემოაღე ოთახის კარი,
 ვნახე — გდიოდა ცრემლების ღვარი...
 «დღეს თბილისს ვსტოვებთ!» შიშით მითხარი
 და გადამსახე თრთოლვით პირჯვარი.
 ლაწვებზე გაჯდა თოვლის ფიფქები
 და ცხვირსახოცი ცრემლით გაგვესო,
 გწვავდა თბილისზე მწარე ფიქრები,
 სტიროდი: ჯარი ბრძოლას აგებსო.
 გაეშრი, ვერ ვპოვე ნუგეშის სიტყვა
 ხმაც ვერ გაგეცი, ისე წახველი,
 დაეცა ჩემს თავს მეხი და სეტყვა,
 და დაეუფლა ოთახს ნაღველი.

ვიწოდი, ქვეყნის ისე მრცხვენოდა...
გადავისროლე უცებ საბანი,
ვნახე — ჩემს სკამზე რომ დაგრჩენოდა
შენ ცხვიროსახოცი, ცრემლით ნაბანი.
«გახდა კვიმატი ჩვენთვის ეს დარი!»
ვსთქვი და ცივ კედელს მივაპყარ თვალი,
რა რისხვით მიმხელს ეს კალენდარი:
«ოცდაოთხია დღეს თებერვალი.»

მახსოვს, თბილისში ორჯერ მეწვიე:
მაისში იის ეშხით დამათვრე,
ბოლოს სუდარად შემომეხვიე,
და თებერვალში ცრემლით დამახრჩვე...

მას აქეთ დამაქვს შენი ნობათი:
ხელსახოცი და მკკნარი იები;
ბედმა დათალხა ჩემი მყობადი,
დავკარგე წლების ყველა სიები...

ავვისტოს ღამეები,

(ოთხ სურათად).

«რად მრისხანებ, ჩემის ბედის ვარსკვლავო?»

ნ. ბარათაშვილი

«... დაიგვიანეს, ჯერ აჩსად სჩანან...»

აკაკი

ა.

ღამდება... ცაზე
ლურჯი მხედარი
ყურს უგდებს: რაზე
ბუტბუტებს მტკვარი.
გადმოიშლება
ვარსკვლავთ ზეწარი,
ჩამოიდგრება
ვერცხლისა ცვარი;
და თბილისს ასდის სუნი, ვით კვარი...
რა მოვარიანი ღამეა ამ დროს,
რა თვარიანი ზეცაა ახლოს!
დიდი ვარსკვლავი მოსჩანს იმედის,
ხვალ აჯანყებულ თბილისის ბედის...

ჰოი თბილისო, რა ზრახვებს ჰვარავ
ბანაკად შენში მალულ ჯარების...
ხვალ, ან ზევ შენს მტრებს რისხვით შეზარავ,

— დადგება ტბები სისხლის ღვარების;
 ტკივილი, დევნა... რაც გადიტანე,
 დაგიამდება ერთბაშად ყველა;
 და გრძელ ცხოვრების მემატთანე
 ჩასწერს, რომ ბედმა ეხლაც გიშველა...

მუხრანის ხიდთან სდგას ჯეირანა,
 ფიქრობს — ხვდა მძიმე დღეს გასაჭირი,
 ვახ, თუ მან მართლა დაიგვიანა,
 — აცდა ქაქუცას რაზმის კავშირი...
 უბეშო, გულთან — შიშით რომ არ სცემს —
 მას საიდუმლო უდევს «ბრძანება»,
 თუ ეს ნობათი ხელში ხვდა გამცემს,
 თბილისი უბსკრულს დაექანება...

ჯეირან ქალის იდუმალ ზრახვებს
 მტკვარი დუღუნით ტალღებში ახვევს,
 ქალაქს დაუვლის, ქარაგმით ეტყვის:
 — «არ შეეშინოს ტყვიების სეტყვის...
 ბევრჯერ უნახავს მის ძველ გალავანს
 აჯანყებულთა დროშის ფრიალი,
 ეხლაც ელოდეს — ახალ ფალავანს
 თუშ-ფშავ-ხევესურთა მოაქვს გრიალი,
 და მოედება ქართლისა აკვანს
 თავისუფლება, როგორც გრიგალი...
 — დღეს, თუ ხვალ, ან ზევ — ეს არცინ იცის,
 ამ საიდუმლოს ჰფლობს ჯეირანა,
 თუ როდის მოვა რაზმი მანგლისის,
 იხსნას თბილისი და ეს ქვეყანა.»

სდგას მოუთმენლად შიკრიკი ქალი,
 თვალს არ აშორებს მუხრანის ხიდეს;
 ნეტა იცოდეს მანაც მართალი,

შეთქმის მთავრებმა რა გადასწყვეტეს?..
 ამის ნობათი უღევს უბეში,
 უცდის ბელადის კავშირის ნიშანს,
 შემდეგ დაუვლის რაზმებს უბნებში
 და გუშავთ სარდლის ცნობებზე მიტრანს.

სდგას, ნიშანს ელის... მაგრამ ეს ხელი...
 როგორ მოერტყა შეცრავ გაჩსა?
 მოსჩქევს მკერდიდან სისხლი, სულ ცხელი,
 მიაქვს კივილი ხიდის ქვეშ მტკვარსა...
 ნობათს ხელს უსობს, კენესით აღივსო,
 თვალს უბნელდება, ეშვება მკლავი...
 ამჩნევს — დაეცა, კვდება აგვისტო,
 ხედავს, რომ მოსწყდა ცაზე ვარსკვლავ...

ვახ, ამ წყნარ და თეთრ აგვისტოს დარშვი,
 რა იმედები ჩაეშვა მტკვარში!..

ბ.

აგვისტოს ღამეს მანგლისის ტყეში
 ქაიხოსროს წინ შეყრილა ჯარი,
 უცდის თბილისი მათი ორსამ დღეში,
 აუსხამს ყველას ხმალი და ფარი.
 შეფიცულები დგანან დროშასთან,
 აქ ლესენ მტრებზე ქართულ მახვილსა,
 და ერთხელ კიდევ ფიცს დებენ მასთან:
 — «არ წაარცხვენენ ჩოლოყაშვილსა...»

მაგრამ ჯერ არ სჩანს შიკრიკის ცნობა,
 გამოგზავნილი ერთგულ ხელითა,
 უცდის ბელადი, გრძელდება ბჭობა

და ღელავს რაზმი საქურველითა.
დგანან ცხენები თავჩაკიდულნი,
მაგრამ მხედრები ჯერ არ იძვრიან,
უცდიან ბელადს გულჩაკირულნი,
შურისძიების ცეცხლსა ისვრიან...

და ამ დროს სწყდება ვარსკვლავი ცაზე,
მას თვალს აყოლებს ზოლოცაშვილი,
— «ცუდი ნიშანი!» იტყვის ამაზე,
აწეება გულზე ქმუნვა აშლილი...
«დაიგვიანეს! ჯერ არსად სჩანან!...»
აწვალებს ბელადს თბილისზე ფიქრი,
შეფიცულები ჩაფხუტით დგანან,
მათი ოცნება ბრძოლისთვის მიჰქრის.

აგვისტოს მოსწყდა დიდი ვარსკვლავი,
დაიხშო მძიმედ თბილისის კარი,
მოდის ამბები გულის საკლავი:
«მოჰკლეს ჯეირან, გაფუქდა ჯარი!...»

ბ.

აგვისტოს ღამით ყოველ წელშია
მუხრანის ხიდთან სდგას ჯეირანა,
«ბრძანებას» იქერს გულთან ხელშია,
ამ აღთქმულ ნობათს უცდის ქვეყანა...
მაგრამ შიკრიკი ჯერ არსად სჩანა,
ახ, ნეტა რატომ დაიგვიანა?
სწყდება ვარსკვლავი, გულს სერავს დანა...
მტკვარში ეშვება კვლავ ჯეირანა...

დ.

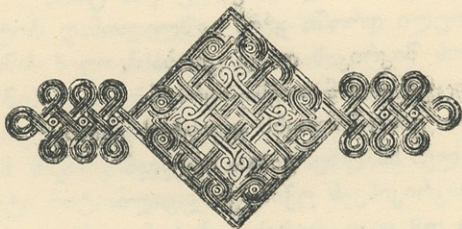
მუდამ წელს, როცა აგვისტოს ღამით
ხსნის ქართულ საფლავს ლოვილის ქარი,
ისმის ლტოლვილთა ქუხილი წამით
და წამოდგება შეთქმულთა ჯარი
ამდენი ხანი ცივ სამარეში
რა გააჩერებს, აბა, ქართველსა?
არ დგება გული უცხო მხარეში,
ედება ჟანგი მათ საჭურველსა.

თეთრი გიორგი რაშს დააქროლებს,
ქართულ სამარხზე ქვებსა გაარღვევს.
აგვისტოს ვარსკვლავს თვალს გააყოლებს,
თბილისის ალამს სულ მალლა არხვეს..

მოჰყავთ ქაქუცა სანტუენიდან,
სთხოვენ: ამ ღამით ეკვეთონ მტერსა.
იხსნან თბილისი სისხლთა დენიდან,
და კვლავ ანახვონ აღდგომა ერსა...
შეჯდება ცხენზე ჩოლოყაშვილი,
ხელს იდებს ხმალზე, გაჰყურებს ცაისა;
ქართული დროშა არის გაშლილი,
უცდის შიკრიკის დიად ცნობასა.
შეფიცულებთან თავსა იყრიან
ყველა, ვისც მართებს აგვისტოს ვალი.
ერეკლეს ხმალზე ფიცსა იტყვიან
და შიკრიკისკენ უჭირავთ თვალი.
ქალი და კაცი, დიდი — პატარა,
სასაფლაოზე მწყობრსადა დგანან,
უმხელენ ცრემლით ურთი-ერთს წყნარა:
«დაიგვიანეს, ჯერ არსად სჩანან!»
გადის საათი ფიქრის, ლოდინის,
ვაჟა-ბელადი ვარსკვლავს უცქერის,

აწვება სევდა მძიმე ლოდევით,
მაგრამ სდგას, უცდის... ბედს არ უჯეროს.

... და უცებ ცაზე წყდება ვარსკვლავი,
«შიკრიკი მოჰკლეს!» მოდის ამბავი;
ლოვილის რაზმმა ჩაჰკიდა თავი:
კვლავ იძირება თბილისის ნავი...
საფლავის ქვები აგვისტო ღამეს
ისევ ირწყება ცრემლთა დენითა,
ბელადი ნუგეშს არ იტყვის რამეს,
ჩადის საავლავში ერთგულ ცხენითა...

«მეტეხე მრეწველსათვის»

ფიქრები თბილისში და მის მწერლობაში

1. «შენ გესვიდეს მამან, ჩვენნი, აღსვიდეს შენ,
და იხსენ იგინი»
5. «შენდამი ჰლაღებდეს, და ჰსცხონდეს, შენ
გესვიდეს, და არა ჰცხენა.»
11. «ლმერთი ჩემი ხარი შენ, ნუ განმეშორებო
ჩემგან, რამეთუ ჭირი მახს მე, და
არსგინ არს მწუე ჩესდა.»

(ფსალმ. დავითისა, 21).

ქართველი ერის უძველესი ძეგლი და მისი მყარი მატთანე, თბილისი, 1500 წლის გამხდარა; ნამდვილად კი მისი ხნოვანება უფრო გრძელია და ბოლო დროის არქეოლოგიური მონაცემების მიხედვით, შეიძლება — ერთ აზრდენს კიდევ იტყვდეს.

თვით ქართული მატთანეც თბილისს ხომ გორგასალზე ადრე იხსენიებს, როცა მოგვიხრობს. რომ ვარაზ-ბაკურას დროს სპარსთა შაჰის პატარაში «მოვიდა ტფილისად ქალაქად ციხესა» და იგი თავის რეზიდენციად აირჩიაო.

აშკარაა, თბილისი იმ დროს შესამჩნევი ყოფილა თვისი ადმინისტრაციული, სამეურნეო და სამხედრო-სტრატეგიულის მნიშვნელობით. ხელს ვახტანგ გორგასალი, რომელი ვარაზ-ბაკურის მეექვსე თაობის შთამომავალი იყო, «აშენებდა ქალაქსა ტფილისსა», რომელსა კიდევ მეტად «განა-

მშვენებდა» ძე მისი რაჩი. (იხ. აკადემ. ს. ჯანაშიას შრომა თბილისზე.)

თბილისად წოდებული დასახლებული ადგილი (სოფელი) «ქართ. ცხოვ.» მოწმობით ფარნაოზის (გარდაიც. 237 წ. ქრ. წ.) და მცხეთოსის დროსაც ყოფილა ცნობილი. (იხ. «ქართ. ცხოვრ.», გვ. 20, 31.).

ისტ. ს. კაკაბაძეს დღეს საკმაოდ გამორკვეულად მიაჩნია, რომ «მესამე ათასეულიდან ჩვენ ერამდის (როდესაც ხდება ნეოლითიდან ბრინჯაოს ხანაში გადასვლა) ადამიანის ჯგუფები უკვე ცხოვრობდნენ თბილისის მიდამოში და, მაშასადამე, თვითონ თბილისშიც. (იხ. ს. კაკაბაძის: «თბილისი მე-5 საუკ. მეორე ნახევარში»).

ამრიგად, 1500 წ. დღეს მხოლოდ პირობითი დატაა და შესაძლოა — ეს ჩვენი ქალაქი, მაშინ საქართველოს დედათ რომ იქცა, თავის უფრო ძველ ანალებს დღესაც მიწის ქვეშ ინახავდეს.

ჩვენ გვჯერა, რომ ის ინტენსიური მუშაობა, რომელსაც ჩვენი მეცნიერები ეწევიან, მის წიაღს უფრო გადაშლის და ბევრ განსაცვიფრებელს გამოავლენს, რაიც ჩვენ ეროვნულ რაობას უფრო უძველესს ფესვებს დაუკავშირებს.

მაგრამ თვით ის ათას ხუთასი წლის გზა, რაც ჩვენს დედაქალაქს სახელოვანი ბრძოლებით გაუვლია, განა დიდი და ნათელი არაა?..

თბილისზე ფიქრი ჩვენში მრავალგვარ განცდებს იწვევს. ის ცოცხალი მეტყველია საქართველოს მდიდარი, ხშირად სისხლიანი და მძიმე, მაგრამ არა ნაკლებ ყვავილოვან და სამაყო წარსულის.

რამდენ რამეს მოწამეა ის ძველთაგან — ქართულ რაობის გამოქედის ხანიდან... მაშინ ის საქართველოს თუმცა არ თაგობდა, მაგრამ ამისათვის გზებს იკაფავდა. ათას ხუთასი წლის მანძილზე ხომ უდავოდ მას სჭერია დროშა ჩვენი ქვეყნის

ერთობისა და გამძღოლის... და ეს გვახსენებს, რომ მის წინაშე მუხლები მოვიყაროთ.

ეს მთავარი განცდა, რომლის ირგვლივ იზრდებიან და სხივოსნობენ სხვა მრავალნი. ისინიც თბილისის ძირებს უკავშირდებიან; ეს ზრდა ჩვენს ეროვნულ, ინდივიდუალობას იმ შინაარსს აძლევდა, რითაც ქართული სული გამოიჩინება და ამყობს. ეს ის განძია, რაც დღეს «მაღალი კულტურის» სახელს ატარებს ღრმა ათვისებით და გაგებით. ამ მაღალზნეობითი თვისებებს «რაინდობა»-ს ეტყოდნენ და ამით სავსეა არა მხოლოდ ჩვენი კლასიკური პოეზიის შედევრები, რომელთაც წინ «ვეფხის ტყაოსანი» მიუძღვის, არამედ ქართული ისტორიული ქრონიკები.

ყველა ეს მაღალი და კეთილშობილი თვისებები აგვიცრა და გვასწავლა უმთავრესად ჩვენმა დედაქალაქმა, ჩვენმა თბილისმა, რომელმაც გაუძლო ბედის ამდენ ტრიალს, ხოლო თვით დაშთა გაუტეხელი, ამტანი და გამტანი.

და მერე — რამდენჯერ დაეუფლა მას მტერი, ააწიოკა, ააოხრა და გააუკაცრიელა? რა ღრმად და მიმედ იქმნა ის დაკოდილი და ჩაჩოქებული: ეს მომხდურნი ხან იყვნენ სპარსნი, რომლებმაც ის მარზბანის რეზიდენციად აქციეს, ხან ბიზანტიელნი და ხაზარები, ხან არაბები, რომლებმაც ის საამიროს ცენტრად გახადეს...

თბილისის საბოლოო შეერთება საქართველოსთან დავით აღმაშენებლის ძლიერი ხელის ქვეშ ხდება 1122 წლიდან, როცა მან მტერი სასტიკად დაამარცხა... აქედან დაიწყო თბილისის ნამდვილი აყვავება, რაც 1226 წლამდე გაგრძელდა. ამ საბედისწერო წელს კი ქალაქში შეიჭრა, ის საშინლად გაანადგურა და გაძარცვა მონღოლთაგან ლტოლვილმა ხვარაზმეზმა ჯალალედინმა; მალე მათი ბატონობა შესცვალა ქვეყნის დამპყრობმა ძალამ მონღოლებსამ, რომლის უღელ ქვეშ მთელი საუკუნე დრტვინავდა თბილისი; ამას მოსდევს უღმობელ თემურ ლენგის რვაჯერ შემოსევა; შემ-

დევ მე 15—17 სს. ქალაქს აოხრებენ, ულეტენ და ძარცვავენ თურქმანები, სპარსელები და ოსმალნი...

მაგრამ ამ გრძელმა, სისხლიანმა პერიოდმა საქართველოს გული ვერ შეუზღვრია, თბილისი თბილისად დარჩა; მან საქართველოს მეთაურობა არ დასთმო, ჩვენი ერი ამ უმძიმეს ხანაში უწინამძღოლოდ არ დააგდო... ამ საშინელ პედიოდებიდან ზოგთა სულმოკლეობა, დაღლა, განდგომა, მტრის რჯულზე გარდასვლა და კიდევ ბევრი უარესიც თბილისმა დაივიწყა, სულგრძელად შეუნდო.

ეს «ამბები», ეხლა სხვა მხრიდან მოწოლილი, დღესაც გრძელდება, მაგრამ თბილისის გამტანობა ულევია და უძირო: მან ბევრი გვაპატია, კვლავ შეგვიხიზნა, აღგვამალა და «ქართლის ცხოვრების» ღირსი გავგზადა...

ბარაქალა მის ასეთ მაღალშეწყალებას! მის მუდმივ მხნეობას, მის ულეველ სულგრძელობას და გაუტეხელ რწმენას!

ეს უცნაური თვისება გამძლეობისა, ეს პოტენციალური, გადანახული შესაძლებლობა ატანისა, ჩვენი დედაქალაქის და მთელი საქართველოს ხალხისთვის ჭარბად აკრილი რომ იყო, ასე მეტყველად გადმოუცია ქართველთა ისტორიკოსს, პლატონს:

«ქართველი ერი ძველი და მრავალთა ჭირთა და შეიწროებათა მნახველი, ადვილად მიიღებდა მწუხარებასა და ადვილად განიკურნებდა თავსა, ვითარცა ჭირნახადი. განვლილი ცეცხლსა, ვითარცა ბრძმედსა შინა, ოქრო იყო ნათლად და წმიდად საჩვენებელი... ჩინგიზი და თემურლანგი უქცევდენ ქართველთა მეფობასა და ქართველნი კვლავ განახლდებოდენ. მიძინებული მტერთა და უცხო ნათესავთა ზედა დასმისაგან, კვლავ განიღვიძებდენ. პოლიტიკა შაჰ-აბაზისა ამოფხვრისათვის ქრისტიანობისა ქართველთა შორის... დაშთა უნაყოფოთ. ხმალი ქართველთა ტრიალებდა ავღანისტანისა მთებზედ, ვაეკაცობა მათი და გმირობა განაკვირვებდა სპარსთა და ყაენთა. ყანდაარი და ზორასანი ერიდებდა

ბოდა მათ, ვითარცა კავკასიისა გმირთა... თურქნი, მეზობ-
ლად მოკრულნი ქართველთა, იშიშვებდენ შემოსვლასა შინა
ქართლსა და კახეთსა შეუვალსა.

ქართველთა ესრედ მრავალ საუკუნოებითა გამოცდილ-
თა და ცეცხლში, ვითარცა პური გამომცხვართა, ვერ ერე-
ოდა ვერც შინაგანი, ვერც გარეგანი მწუხარება. გაღლე-
ბული თავისუფლებითა და განლაღებული მთებითა, ეცი-
ნოდა ბედსაცა და უბედობასაცა.

ქართველთა გამოსწოვეს ტვინი სპარსთა, შესჭამეს იმპე-
რია რომისა, ვითარცა იტყვის პლინიოს, შესჭამეს ბიზანტია
და თვით დაშთა შეუჭმელად მათთვის, რომელნიცა ჰგო-
დებდენ მათსა შექმასა... მახესა დაგებულსა მტერთაგან,
თვით მტერი გაებენ. საბრხე შეიმუსრა და ჩვენ განვერე-
ნით... ესრეთი არს თვისება და ხასიათი ქართველთა ნათესა-
სა, ძველისა კაცთა ნათესავთა შორის...» (იხ. პლ. იოსელი-
ანის — «ცხოვრ. მეფისა გიორგი მეცამეტისა.» გვ. 220.)

ეს თითქმის ერთ ნახევარ საუკუნის წინ ნათქვამი დღესაც
მჭევრად მეტყველებს.

რაც საქართველოზე თქმულა, ის თბილისს ეხება, მას თბი-
ლისი იტყვის. «ქართლ. ცხოვრ.» მეტნაკლებად ხომ თბილი-
სის ცხოვრებად რჩება, მასთან სუნთქავს. ჩვენც გვესმის ეს
სუნთქვა, მისი გულის ძგერა, თუმცა ბედმა ასე უწყალოდ
მოგველიჯა მას; და ჩვენ ვიცით, რომ მასაც ესმის ჩვენი გუ-
ლის ღელვა და ჩვენს ფიქრებს და ზრახვებს სიყვარულით
უცლის.

დღეს ის რკინის სალტებით არის მორტყმული, ჯავშნებ-
ში ჩამჯდარი... «ზაპკისის» ძალუმი ჩირაღდნები ვერ ათბო-
ბენ მის ჩათხრობილ გულს, ვერც მოედანზე აღმართული და-
მპყრობელთა ძველი აშინებს მრავალ «ცეცხლში განვ-
ლილს.»

მას კარგად ესმის — რად სდუმს მისი ვაჟა, რომელსაც ეს
ახალი, ათსართულიანი ნაგებობანი, ცივ, მაღალ სარკოფა-
გებად ეჩვენება.

ვაჟა თბილისს შესცქერის, თბილისი კიდევ მას და ორთა-
ვეს კარგად ესმისთ ურთიერთის: «რა ხელს ჰყრის პატივს
ნაზი ბუღბული, გალიაშია დატყვევებული...» და ვაჟას წარ-
მოუდგება ძველი და თავისუფალი თბილისი, რომელზე ჯერ
კიდევ ვახუშტი მეცნიერი იტყოდა: «ჰავითა არს მშვენიერი
და მხიარული, ერნი მშვენიერნი და მშვიდნი, ქალნი ფრი-
ად კეკლუცნი. გარემო ქალაქისა წალკოტნი და სავარდენი
მრავალნი, ყოვლის ხილითა და ყვავილითა სავსე...» (იხ. ბა-
ტონიშვილი ვახუშტის «გეოგრაფია.»)

აგონდება ვაჟას ძველი თაობა, თვალ წინ გაუვლის თბი-
ლისი ვორონცოვისა და ბარიატინსკის და შემდეგ სხვა «ნა-
მესტნიკებისა», საქართველოს გულს, მის დედაქალაქს რუ-
სული ელფერი რომ მისცენ და ქართული და ქართველობა
გარეუბნებში რომ გახიზნეს გაძარცული და დამდაბლებუ-
ლი.. აგონდება აქვე ახალი ყლორტების ამოყრა: აკაკის
«ნალარა», ილიას «ივერიის» შტაბი, «ცნობის ფურცელი»
და «ნაკადული»... და ვაჟას ბევრი რამ აკვირვებს და სტკივა
გული, რომ ამ ახალს, დიდ ნაგებობებში ქართული მჩქეფარე
და ლალი სული არ მეტყველებს... ის სწუხს და იტანჯება,
რომ ქართული შემოქმედი გენია ბორკილდებულა და სდუმს,
ხოლო ზოგნი, მისი სახელით და სამოსელით, დამპყრობელთ
ხოტბას ასხამენ და ამას თბილისის ხმად და თქმად ასაღე-
ბენ... აი, რა სტკივა დღეს იღუმალ ზრახვათა ამომკითხავს,
ვაჟა-მინდიას.

მაგრამ საიდუმლოებათა გამხსნელ ვაჟასაც ხომ ბევრი რამ
არ მოსწრებია, არ უნახავს.

ჩვენმა თაობამ კი სამი მოქცევა ნახა ჩვენი დედაქალაქისა:
მასთან განვლო, განიცადა... ჩვენ ვნახეთ და გვახსოვს გო-
დება «ნამესტნიკოზის» თბილისისა; უხეში, კოლონიალუ-
რი შემოტევით ქართველობაზე, მაგრამ იმ ბნელ დროშიც
თბილისი თავდადებულ მამულიშვილებს თავს უყრიდა; ესენი
დასტრიალებდენ ქართულ ეროვნულ კერებს, ჰკრებდენ მის

პოტენციალ ძალებს, აღვივებდენ ბრძოლის ცეცხლს და ზრ, ამ ეროვნულმა ენერჯიამ შვა ჩვენი თავისუფლება: რევოლუციის ცეცხლის დროს საქართველოს სადარაჯოზე განახლების ზარებმა ჩამოჰკრეს!

და ჩვენ ვნახეთ თბილისის «მეორე მოქცევა»: მკვდრებით აღსდგა საქართველოს დამოუკიდებელი სახელმწიფო; თბილისმა ზეიმით გახსნა 26 მაისის კარები.

117 წლის მონობის შემდეგ ილიას ნატვრა ასრულდა: — «ხალხთ ბორკილის ხმა მტვრევისა ჩვენს მამულშიც» გავიგონეთ! და ყოველივე ეს «შვენოდა» ჩვენს დედას, ჩვენს «ქალაქს...» ჩვენს მიწა-წყალზე გაიშალა მჩქეფაძე რენესანსი ქართულ რაობისა, მისი სულიერი კულტურისა და ამას იმგვარის ღირსებით და ტრიუმფით უძლოდა წინ, შვილი მნათობით გასხვიოსნებულთა თბილისი, რომ მისი სახე საუკუნოდ აღაბეჭდა «ქართლის ცხოვრებ»-ის ნათელ ქორნიკებში. გაიხსნა გარდანახულ სიყვარულის და მარაგის საჭურჭლეები და მან უხვად გვაბკურა მადლი ჩვენთვის ჯერ არ ნახულ სიბრძნისა და მშვენიერებისა: გაგვიხსნა ქართულ მეცნიერების უმაღლესი ტაძარი, «გახსნა და აამეტყველა» ძველი, სიმბოლოები და ქარაგმები — შენიღბული თქმანი: ქართულ ხელოვნების, მწერლობის, მუსიკის, ოპერის, მხატვრობა-ქანდაკების, ხუროთმოძღვრების...

ყველგან და ყველაფერში გაიშალა დევნილი ქართული სული, ენა და სახე; ყოველი ეროვნული სტიქიურად გამოცლინდა; გაიშალა მისი ჰუმანიური სოციალ-ეკონომიური ქმედობა. ჩვენი მდიდარი ყანა სამწიფეში შევიდა; მიწამ წიაღი გახსნა და ქართული ბარაქა აკურთხა; შრომის შვილი გაიმართა. ქართულმა სახელოვანმა ეკლესიამ თბილისის სიონში თავისუფლების ზარები დააგუგუნა. ჩვენი მხედრები ქართულ ჯარის რიგებში ამაყად ჩადგენ და «ქართველო, ხელი ხმალს იკარ» დასძახეს...

ამქრებმა დროშები გაშალეს და დავიწყებული ადათები გააცოცხლეს; ლაღობდა მკვდრებით აღმდგარი ქართული

ოჯახი, იხარებდა «ქართლის დედა...» «დიდების» გუგუნით აივსო თბილისი. იგი იღებდა. ეს იყო თბილისის «მეორე მოქცევა» ჩვენი თაობის ხანაში. აქ ის უცვლელ ბელსდად რჩებოდა, ვით იყო წინად: გამტანი მუხლის პატრონი; მაგრამ ჩვენ მას, ამ განძს კარგად ვერ ვიცნობდით, ვერ ვხედავდით; ხანდისხან განვუდგებოდით და ვზრახავდით კიდევ.

მაგრამ მან ეს ცოდვები, ჩვენი თაობის «განხრანი» ჩვეულ კეთილშობილებით დაივიწყა, გვაპატია და შეგვითვისა.

და ამ ზეიმურ ქმედობის შემდეგ მოხდა ჩვენთვის საბედისწერო «მესამე მოქცევა».

ჩვენს მზიურ თბილისს ღრუბლები გადაეფარა; ჩრდილოეთის სასტიკმა სუსხმა დაბერა, თავისუფლება ერისა წარგეტაცა და საქართველო შავის ძაძვებით შემოსა! ჩვენ ვნახეთ ამ «მოქცევის» დროს რა დიდის ცეცხლით იწოდა თბილისი. ზოგი ჩვენგანი ღერაგმა მტერმა თბილისის მკერდს მოგვეგლიჯა და შორს გადმოგეტყორცნა... თავისუფალი ქართული სულის, სიტყვის, დროშის და ნამუსის შესანახავად.

აი, იმ ნეტარ «მეორე მოქცევის» ქართველის სახელი გვინდა სპეტაკად შევინახოთ. ვიცით ჩვენი ტვირთი მძიმეა, მაგრამ საპატიო.

ჩვენს თავს გმირებად არ ვსთვლით, მაგრამ 26 მაისის ჩვეული ჯარისკაცობაც ბედნიერებით გვავესებს: ვიცით, რომ ეს ჯარისკაცობა დაგვაღალა თბილისმა მისი საბედისწერო «მესამე მოქცევის» შემდეგ.

ბედნიერ წლების მომსწრეთ ბევრ რასმეს დავიწყება არ ძალგვიძს... გვახსოვს, 26 მაისის ჩვენმა თაობამ, მისმა მწერლობამ რაგვარის სილალით გაშალა ფრთები და გამარჯვებული დაეუფლა პარნასს, საიდანაც თავისუფალ ქართულ სიტყვას აფრქვევდა, მისი ტალღების დენა მხოლოდ ესტეტიურ კალაპოტით მითამაშებდა; ეს სიტყვა იყო ერის თავისუფლების და მისი სიყვარულის აპოლოგია.

ეს იყო იმ ბედნიერ «მეორე მოქცევის» ხანაში და ჩვენი ვიცით, რომ ამ სიყვარულით ერთხელ ანთებული გული არც ჰქრება და არც იცვლება.

და აი, ამ გულიდან წარმოდენილი მოგონება, ლაღი, განცდები და სიტყვა გვინდა დღეს დატყვევებულ თბილისს ვკადროთ. იცოცდეს მან, რომ მის მიერ ჩანათესლი 26 მაისის მადლი არ სჭკნება: და თავისუფალი ქართული მწერობა მას არ გადასდგომია. გვინდა ჩვენი მადლობა და მასში ნახვევი ზრახვანი და იმედი «**მეოთხე მოქცევისათვის**» შეუნიღბავად და გულწრფელად მას შევკადროთ.

კარგად გვესმის — სუსტია ჩვენი ძალები: ხელოვნების და პოეზიის დიდი ოსტატები იქ დარჩნენ, — «მესამე მოქცევის» სახიფათო რკალში მოჰყვნენ. ამიტომ ჩვენი ხმა სუსტია, ძალიან სუსტი, მაგრამ იგი თავისუფალია და ამიტომ მართალი.

ფორმით და კომპოზიციით ჩვენი სიტყვა შესაძლოა ღარიბი იყოს, მაგრამ, ვიმეორებთ: იგი სადაა, უშუალო და გულწრფელი და, მაშასადამე, **მართალი**. ჩვენ გვჯერა, თბილისი გუმანით ხვდება ამ ხმებს და იგი არ უფულვებელჰყოფს მას. «მესამე მოქცევაში» მოყოლილი ჩვენი მეგობრები ამ მართალ სიტყვის თქმას გაუბრძიან, ვერ ბედავენ... ისინი ბორკილდებულნი მოჰყავთ და უბრძანებენ: «სთქვას და გააფორმოს, გაშალოს სიტყვით, მუსიკით და რითმით «სიყვარული», «ადფრთოვანება და თაყვანის ცემა» მისდამი, ვინც თბილისში 25 თებერვალს წითელ ტანკებით რკინის კარები შელევწა და მისი ხალხი «26 მაისის ტყვეობიდან იხსნა»...

ეს დამპყრობი, უცხო ძალა ჩვენმა ხელოვანმა საქართველოს მესიად უნდა აღიაროს და 25 თებერვალი ოდებით შეამკოს, შეთხზას პანეგირიკები პარტიის რეზოლუციებზე... და თბილისიც ამ სურათით «განლაღებული» უნდა შეიმობდეს.

რა არ ათქმევინა მტერმა ქართველ მგოსანს, რა ვერაგო-

ბით და პრიმიტიულ ბარბაროსობით დაჩეხა მისი შემოქმედება, მთელი მისი შინაგანი სამყარო... ამ წამებას ვერ გაღურჩენ ბევრი ნიჭიერი მწერლებიც, და ერთი მათგანი ასე «ლაღებს»:

... «და ჩემი ლექსიც ათი წლის თავზე სოციალისტურად გაწოთენილი იბრძვის...» («საქართველ. გასაბჭოებს 10 წ. თავზე») ანდა «მხარი მხარს, მხარი მხარს, კოლექტივო მხარი მხარს, ჰარიქა ქალაქო, ველით ტრაქტორების ღვარს. დროებით მივუდგეთ გაერთიანებულ ჯარს...»

გაგიკვირდებათ, რომ ამგვარი გაღექსილი რეზოლუცია უგეძური და უილაჯო ეკუთვნის შესანიშნავ მგოსანს — გ. ტაბიძეს. მაგრამ ის ხომ გამონაკლისი არაა; დაუგდეთ ეხლა წუთით ყური ა. მაშაშვილს: «დეე ხუთწლედის გამარჯვებისთვის ვიყოთ დამკვრელი და გადამწყვეტი; მაშ, როგორ გინდათ, როგორ გავასწროთ კაპიტალიზმის ტემპს და ევროპას?...»

და ამგვარ იაფფასიან, საპროგრამო პანეგირიკებზე საბჭოთა «კრიტიკა» აღფრთოვანებით სწერს: ... «უდიდეს ენტუზიაზმის და რევოლუციონური განწყობილების შემქნელია ეს სტრიქონები. პოეტი ახალ ცხოვრების მაჯის ცემას კარგად გრძნობს...» (იხ. შ. რადიანი — «ქართ.მწერ. მიმოხილვა», ყურ. «მნათობი.»)

მაგრამ ჩვენს წამებულ მგოსანს ხშირად არც ამგვარი დაცემა აკმარეს.. მტერმა მას უფრო მეტი მსხვერპლი მოსთხოვა და წაქცეულს და ნაგვემს ასეთი საშინელი უმსგავსოებანი ათქმევინა:

... «სანამდე ელაღს გაბასრული ხმალი კომუნის მე ჩემს სამშობლოს ქვეყანაზე ყველგან ვიშოვი...»
(კ. ლორთქიფანიძე)

ან კიდევ უკეთესი: «მე მამას მოვკლავ, დავახრჩობ დედას, რევოლუციამ თუ კი მიბრძანა...» (კ. ფეოდოსიშვილი.)
ან კიდევ... მაგრამ არა, ამ დამცირების და გათახსირების

«რითმები და მუსიკა» აღარ გვინდა გავიმეოროთ და ეს ან თბილისის მოვაგონოთ და შევკადროთ, ან ჩვენს თავს. მე მათ, ამ ბორკილდებულ პოეტებს ქვას ვერ ვესვრი; მათში მრავალი ღირსეულია და დაისრული, ვით სებასტიანე.

რა მათი ბრალთა, რომ «მტერი მოერიდა და მერე რა მტერი?» (ვით ერთხელ პლატონ იოსელიანს უთქვამს.) ამ მწერლებს თავები სახრჩობელაში აქვთ გაყოფილი და მათი სიტყვებიც მხოლოდ ამოძახილია, განმეორებაა ჯალათის კარნახის...

კარგად გვესმის, რომ ბევრი ამას ვერ უძლებს, ტყდება და კვდება; ეს არის ბედი დაპყრობილ სამშობლოს წამებულ შვილთა:

«მხოლოდ ჩვენ სხვა დრო წამოგვეწია, ჩვენც მალე საღმე ჩავგაძაღლებენ...»

«სული დააღბეს და მერე მძორი, მძორიც ძერებმა გამოათავეს...» იწინასწარმეტყველა მგოსანმა ტიცოან ტაბიძემ და ამოიტირა დიდი სეგდა განწირულ მეგობართა: პაოლო იაშვილისა, მაიაკოვსკისა, ესენინის და სხვათა, ტყვიით გული რომ დაიცხრილეს და რომელთა «მძორებს» ეხლა «სვავები» შემოსევიან.

მძიმე პირობებში იბრძოდა და იცავდა თავს მრავალი მათგანი, ბევრმა გმირულად გადაიტანა და იტანს დღემდე ამ უსწორო ბრძოლას და ქართულ სახელოვან მწერლობის ტრადიციებს მკერდით იფარავს, მის ღირსებას შეგნებულად ეწირება...

ამას ხედავს ნამდვილი საქართველო, მისი გული, თბილისი და მათ წმიდა სიტყვას და სახელს ზრუნვით უნახავს მომავალს — უნახავს «მეოთხე მოქცევის» ხანას, რომელი მოვა...
ოო, მან იცის, რომ ის მოვა...

წამების გრძელი გზა განვლო ჩვენმა მწერლობამ... განა დაივიწყებს მისი მემკვიდრე ა. აბაშელის მხვედრ და მკვეთრ თქმას: რომ დიდ მგოსანთა შემოქმედება ჩაახრჩო და შესცვალა სრულმა გადაგვარებამ და საშინელმა დაწვრილმანებამ...?

ყველას მახვილად ჩაერჭო მკერდში მგოსნის «განცხადება», რომ აღარ ისმის: «ციდან ქუხილი ბარათაშვილის, მთიდან ყივილი ვაჟას ხარისა»

და რომ დღეს — «ლექსი დაახრო წვრილმა ამბებმა, ამონა-
წერმა გაზეთებიდან...»

ამ საშინელ მონობის და დაცემის ხანაში მგოსნის ზრახვანი და წმიდა ანდერძი გულში ზღვად დელავს და აღმოხეთქას ლამობს... აბაშელი ამ ქარაგმას ხსნის:

«და ერის ტანჯვის გამომხატველი
იზრდება გულში დიდი ნალველის

ორი მწვერვალი — **კრწანისის ველი და თებერვალი..»**

აი, დიდი ბოღმა ორი ეპოქისა, მგოსანს რომ დასწოლია..
დღეს ეს არის ტრაგედია — «მეორე მოქცევის» უწყალოდ დაკარგვისა.

კიდევ უფრო მეტის სიმძაფრით გამოუთქვამს ეს საბედისწერო «თებერვლის» ტკივილები ჩვენს სახელოვან მგოსანს, თბილისის ყველაზე დიდ მოტრფიალეს და მის დიად დღეთა მესაიდუმლეს — ი. გრიშაშვილს:

«... სისხლი დასწურა საქართველოს ტკბილ საწნახელში...
მითხრეს: თბილისში როს იხილო მტრების შემოსვლა —
იბრძოლე აბჯრის დაცვეთამდე ბებუთით ხელში...»

აი, როგორი ყოფილა წინაპართა ანდერძი; აი, რა სჭირო და საქართველოს: თუ მას გადარჩენა სწადდა, მას თბილისი უნდა დაეცვა, მისი კარები მტრისათვის არ უნდა დაენებებია.

«რა ექნა?» სჩივის გულის კვნესით მგოსანი, «ანდერძი წინაპართა ვერ დავაფასე;

უმოქმედობა შემომევლო, როგორც დრუბელი,
რა იქნებოდა: ეს ბებუთი კუბოს დაფაზე

გამეკრა მაინც ერთი მტერი დასალუბელი.» (გრიშაშვილი «ბებუთი მაგიდაზე»).

მაგრამ გრიშაშვილი, «მესამე მოქცევაში» მომწყვდეული, მაინც ქედმაღლად შესძახებს მტერს, ვით ოდესღაც აკაკი, და

ეტყვის, რომ საქართველო «არ მომკვდარა, მხოლოდ სძინავს.» ერეკლეს მადლი თბილისს არც დღეს გასწირავს, — «მეოთხე მოქცევა» გარდაუვალია: **«თბილისი ისევ გაირაკლება»**

და ნაგუბარში ჩადგება წყალი»
(«მოლა მინარეთებზე»).

აი, ეს რწმენა ინახავს თაობებს დამარცხების შემდეგ. ეს არის ჩვენი პოტენციალური ენერგია, ქარიშხალად მოგარდნილ პესიმიზმს რომ ამარცხებს და ერის სასიცოცხლო ძალებს კვლავ თავს უყრის... «ქართლის ცხოვ.» საფსეა ამ ამბებით და ამან მოგვიტანა დღემდე.

ჩვენ, «მეორე მოქცევის» თაობა, თბილისის დაკარგვამ მძიმედ დაგვცა... ვგოდებდით, რომ დედაქალაქის კედლებს ასე ეტოვებდით და შიგ ბრძოლის კოცონს ვერ ვაჩაღებდით და არ ვიბრძოდით «აბჯრის დაცვეთამდე», რის გამო ჩვენ სულსაც უიმედობა დაეფულა, ამან ათქმევინა 26 მაისის თავისუფალ ქართულ მწერალთა კავშირის მაშინდელ თავჯდომარეს, ნიჭიერ და ყველასაგან საყვარელ პოეტს — კ. მაყაშვილს:

«არც სიცოცხლის, არც სიკვდილის აღარა მაქვს ხალისი, —
თებერვალმა დამიწამთრა სამუდამოდ მაისი...»

— «არა! სამუდამოდ არა!» მინდა ამ კეთილშობილ რაინდს საფლავში ჩავსახო. ვიდრე თბილისი გვდარაჯობს, 26 მაისი ჩვენ არ დაგვიწამთრდება.

დღეს ქართველ მწერალთა სიტყვა, რომელი უტილიტარულ, საპროგრამო და საპროპაგანდო სიტყვამდის დაყვანილა, თუმცა ჩვენთვის უჩვეულო, დიდი ტირაჟით ვრცელდება, მაგრამ მაინც სუსტად და ყრუდ თუ ისმის... ხშირად ის აცდენილია, ყალბი და საცოდავი; რადგან მას ხერხემალი გადაუმტვრიეს და გულწრფელობა, — ეს ძირითადი წყალობა კემმარიტ შემოქმედებისა, — სულიდან ამოაცალეს; მაგრამ ყოველივე ეს წარმავალია და «მეოთხე მოქცევა»-სთან

ერთად მისი ყლორტები ერთბაშად აღმოცენდება, ჩვენი მწეო-
ლობა თვის ტრადიციულ სახელოვან ძირებს კვლავ გადაებ-
მება. ხოლო ჯაჭვებით შეკრულ დღეის მგოსანთა ყრუ კვნე-
სა, თუ მისი ყალბი პათოსით «ამღერება», ჩვენ სწორად უნ-
და შევაფასოთ და მისი დამარხული ნიჭი შევიცოდოთ.

ეს «ამღერება» ჩვენს ეკლიან გზაზე ახალი არაა; იგი ჰგავს
იმ ხოტბას, რომლითაც ძველად გარდახვეწილი, მიტაცებუ-
ლი ქართველი ხორასანში მახმადს, ხმალ ამოწვდილ ჯა-
ლათის წინაშე ასხამდა. ამ «ხოტბის» ფასი თბილისმა ხომ
კარგად იცის...

ამიტომ ის გაცეხებული არაა, როცა დღეს, 1500 წლის მის
ზეიმზე ქართველ მწერლობის სახელით ამგვარ ჰიმნებით ამ
კობენ: «გავიდა წლები, ქარიშხალმა დაგიგრიალა, ,

შეწყდა შენს მკერდზე აგლეჯილი ზავშის კივილი..

თებერვლის ერთ დღეს მოგიშუშდა ყველა იარა,
თებერვლის ერთ დღეს დაგიყუჩდა ყველა ტკივილი.»

(ზ. კუხიანიძე)

ამას ჰკითხულობთ თქვენ იმ საგანგებოდ გამოცემულ, სა-
ზეიმო კრებულში, რომელიც სახელმწ. გამომცემლობას
ქართველ პოეტების სახელით 1500 წლის თავზე ჩვენი დე-
დაქალაქისათვის მიუძღვნია.

მაგრამ იქ ხომ ამაზე უფრო მწვავე საშინელებანი მოუთავ-
სებიათ; სამშობლოს დაპყრობის გამო, თებერვლის ხოტბე-
ბიდან, ჩვენ აქ მხოლოდ ორიოდეს მოვიხსენიებთ:

«მახსოვს არაგვის ცრემლიან ტალღებს

მშობლიურ ქვეყნის ეხვია სევდა...
მახსოვს, შფოთიან თებერვლის ღამეს

თავისუფლების ნათელი სდევდა...»

ეს «თავისუფლების ნათელი» მოჰფენია თბილისს, 25.II.,
როცა რუსის ჯარმა ის დაიპყრო და ამით საქართველოს
თავისუფლება ჯვარს გააკრა; და ავტორიც ცნობილ გამ-
ცემს და ერის მოღალატეს, ორჯონიკიძეს ასეთ ხოტბას შე-
ასხამს: «შენ მოგვახარე პირველი სხივი

და გამარჯვების მზიანი დროშა:.
ბელადი ცნობას კრემლში ელოდა,
ახარე, აღარ დაუგვიანე:
«დღეს აქ საბჭოთა საქართველოა,
დღეს აქ წითელი დროშა ფრიალებს.»

(ალექს. შანიძე: «მოსკოვს ახარე»).

ამ გვარი «მახარობელი» და მეხოტბე წითელ მოსკოვისა ერთი თუ ორი არ არის ამ «კრებულში»...

ხშირად ეს ყალბი და მწერლობის დამამცირებელი «პათოსი» მტერს ჩვენი ერის მესიად აღიარებს, ხშირად ის ქვემძრომობითი ვედრებაში გადადის დამპყრობისადმი.. და ლოკულობს, რათა

«ჩვენს დედა-თბილისს, ჩვენს საქართველოს
მუდამ ფარავდეს ლენინის დროშა!»

ან კიდევ მეტიც: თურმე «ქართველ ხალხს უნდა — ლენინის ძეგლად თვით იალბუზის კლდეც გამოჰკვეთოს.»

(ა. მირცხულავა: «ლენინის მოედანი».)

1500 წლის თბილისი თურმე მითი ყოფილა «ერთად ერთი» და საამაყო, რომ

«ის იგებს კრემლის საათის ჟღერით მსოფლიოს გულის —
მოსკოვის — ფეთქას,
და გრძნობს — ვერაფერს დააკლებს მტერი, რადგან სდგას
დიად მოსკოვთან ერთად».

(ი. ნონეიშვილი, «თბილისი»).

არ იფიქროთ — ასე ღალადებენ მხოლოდ ახალი, «მესამე მოქცევის» მგოსნები. სამწუხაროდ, ამ «ცდუნება»-ს, ამ დაცემას ზოგი ძველი, ნიჭიერი პოეტიც, რომელსაც გულის მოხვედრია 26 მაისის თავისუფლების სხივები, ვერ ასცდენია, თავი ვერ დაუხწყევია ამ დამამცირებელ სიყალბისაგან:

პოეტი გ. ქუჩიშვილიც «იხდის ვალს» და დიდ ზეიმის დღეს თბილისს ეტყვის:

«ის აღარა ხარ, რაც იყავ წინათა,

ოქტომბრის მზემ უნს ცაზედა ინათა...»

და კიდევ:

«საქართველოს მედროზე ხარ ფრთაშლილი,
შენ მიეცი ქვეყანას ჯულაშვილი.»

(გ. ქუჩიშვილი, «სიმღერა თბილისზე»).

ყველა ამგვარი «ჩავარდნები» შეგვიძლიან ვაპატიოთ წამებულ, ჯაჭვით შეკრულ მწერალს; მაგრამ საშინელებაა, როდესაც ეს «დოკუმენტი» შემოქმედების დაჩეხის და უშუალო დასახიჩრებისა, საქართველოს დღეის მწერლობის სახელით საღდება და თავსდება ჩვენი დედაქალაქისადმი საზეიმოდ მიძღვნილ კრებულში; თავსდება ჩვენი სიამაყის: — არჩილ მეფის, ვახტანგ მეფის, დ. გურამიშვილის, ბესიკის, საიათნოვას, ბარათაშვილის და სხვა კორიფეების გვერდით, რომელთა თბილისი თავის დროზე სასახელოდ შეუშკიათ.

თითქოს ამ საამაყო მწერალთა ძვირფას ტრადიციების გაგრძელება უნდა იყოს თბილისისათვის და ჩვენთვის ის, რის ნიმუშები ზევით მოვიტანეთ და რამაც ასე გვატკინა გული.

აი, ამან გამიადვილა ეს მძიმე ამოცანა და გამაბედვინა: თუნდა სუსტად და მკრთალად, მაგრამ ჭეშმარიტად და გულწრფელად «მეორე მოქცევის» ერთი წარმომადგენლის ხმაც მიმეწვდინა ამ დიად დღეს ჩვენი სათაყვანო თბილისისათვის.

მე მინდა ამ შორეთიდან მას ვაცნობო, რომ ჩემი და მრავალთა გული მას არ გადადგომია და არც გადუღდება, რადგან მის მაჯის ცემას ახლოს მიჰყვებოდა და მიჰყვება...

სიშორეში მაინც ახლოს ვრჩებით მასთან... ჩვენს სიღარიბეში უღვეველი სიმდიდრეა, რადგან მისი სიყვარული გვატობს.

ჩვენ ვიცით, რომ ის მაღალი «სიმართლეა» და დიდი «საკეთე» და გვჯერა, რომ ეს «კეთილი» სძლევს ბოროტსა, რადგან «არსება მისი გრძელია...»

ამიტომ გვწამს, რომ თბილისი «მეოთხე მოქცევას» კვლავ იხილავს და მკვდრეთით აღმდგარი ჩვენს განაწამებ გულსაც სიხარულით ააფსებს.

მე ჩემს თავს ნებას ვაძლევ ქართულ თავისუფალ მწერლობის სახელით, **დღიად 26 მაისის მწერალთა სახელით**, რომლის მაშინდელ კავშირის მეორე თავჯდომარედ ვითვლებოდი, ჩვენს დედა ქალაქს მორიდებით მუხლზე ვემთხვიო და მოვახსენო დიდი მადლობა იმ ნეტარებისათვის, რაც მან 26 მაისს დაგვაკურთხა და გვიანდერძა...

დეე, იცოდეს, რომ ეს მაისი თებერვლად არასოდეს დაგვიზამრთდება.

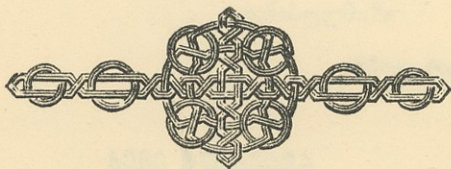
ჩვენ თბილისთან განუყრელად ვრჩებით და მის ძველსა და ნათელ ძალას ფსალმუნის ენით მივმართავთ:

«და აღმომიყვანა მე მღვიმისაგან გლახაკობისა და თიხისაგან უყისა, და დაამტკიცა ფერხნი ჩემნი და წარმართნა სლვანი ჩემნი...» (ფსალ. 39,2).

ყველას ავიტანთ მისი დახსნისათვის, მისი «მეოთხე მოქცევისათვის!»

ღერა, ჩვენ მას ვერ განუდგებით, როგორც ვერ განუდგებით ჩვენს წარსულს და ჩვენთ წინაპართ.. მას ესვიენ მამანი ჩვენნი და «იხსნა იგინი...»

ჩვენც ის გვიხსნის...

«უცხო ჭიშკართან»

(გამორჩენილი ლექსები.)

ეს ლექსები, გამორჩენილი ჩვენი ლექსების სხვა კრებუ-
ლიდან («უცხო ჭიშკართან», ბუენოს აირეს, 1956 წ.), თუმცა
არსებითად ემთხვევიან, მაგრამ უშუალოდ არ ეკუთვნიან
თბილისის 1500 წლის თავზე მიძღვნილ ლექსთა რიგს; ამის
გამო მათ ცალკე, ამ წიგნის ბოლოში ვათავსებთ.

«...ჰოი ჩემსა სვესა, სად გარდამსვესა, მე სადაური
სადათ არესა.

ბნელსა ჩამსვესა, სისხლი მამსვესა, მგონია, ესეც
არ მაკმარესა...»

«... მე რა ვქნა უცხომ უცხოს კარს მდგომმან და
შიგ ვერ შესულმა

ჩარხთა ბრუნვითა მრუდითა ოდროოდ გულ-
დანასულმა?»

არჩილ მეფე

ჩემი ჭურთავა

მახსოვს მდინარე ჩემი პატარა,
«ჭურთავა» იყო მისი სახელი,
უხვად მოჰქონდა წყალი ანკარა,
და ნაწვიმარზე ჰქუხდა, ვით ხელი...

ვლალობდა ბავში იმის ნაპირას,
შიგ ჩავუშვებდი ქალაღლის ნაღებს,
მჯეროღა: ბეღი თუ არ გაღწიღრავს,
ჩემს «ნავს» ღიდ ზღვაღდე არ დააკავებს.

როს სიჭაბუკე შემომეპარა,
ღურჯთვაღა გოგო იქ შემიღყარღა;
ვერ ვუთხარ — ბინღი ჩამომეღფარა,
წერიღლიც წყაღში გაღამიღვარღა...

გიღმა მღ: ნარემ ის შორს წაიღო,
და საიღღუმღო გაანღო ზღვასა,
ამიღთ სიციციღლე შუა გაიღო —
და ვერსაღ შეღვზეღი მე სატრფოღს სხვასა..

აღრე მომწყვიტა ბეღმა ჭურთაღას,
თვაღმა ცრემღები შიგ ჩააღვარა,
რაღღან ვტოღვებღი ჩემს მიწას, ჰავასა..
წყაღმა ის ცრემღლიც ზღვას ჩააბარა.

ასე მიჰქონღა ზღვისკენ მღინარეს
ჩემი ოციღების თეღრი გეღები;
ვეღარ გაუღღლო გუღმა სიღწარეს,
ბერღება რწმენა და იმეღები...
ვატყობ — ვერ ვნახავ ჩემს მშობეღლ მხარეს,
«უტხო ჭიშკართან» კვღავ ვეხეტეღი...

შავს ზღვაში ტოკავს ბავშობის ნავი,
მას სღვეს პირვეღი ტრფობის წერიღი,
ორთავ დარაჯობს ჩემ ცრემღლთა ზვაღი,
მე კი მტერს ვეღვარ აქ დაჭერიღი..

დრო მიჰქრის, ნავმა საჭე დაჰკარგა,
უშველეთ! თორემ ჩაიძირება...
«ტროფობის წერილიც» წახდა, არ ვარგა,
ვერც ასოები წაიკითხება;
ცრემლიც ტალღებმა გადააბარგა,
ვინ იცის, — რომელ კლდეს ეხეთქება?...

ტკბილო ჭურთხავა, ყველა დამცარე:
სამშობლო, ბედი და სიყმაწვილე,
არც სიყვარული არ დამაცალე
და მწირს სიბერე ადრე მახილე...

მაგრამ, მერწმუნე, არ მითქვამს ძვირი...
შორიდან გეტრფი და ვსტირი, ვსტირი...

გაზრენილი ბედი

«გამიფრინდა სიხარულის ფრინველი
შემთხვევისა გამო სხვისა და სხვისა...»

დავით ბატონიშვილი

განგებამ ბევრჯერ ტკბილად დამცადა,
ჩამომიქროლა სულ ახლოს ბედი...
ტყუილად ვდიე, ხელი დამცარა,
დავიქანცე და აღრე დავბერდი.
ტყე ბევრი ვკაფე, დავრგე ვარდები,
ყვავილოვანი დავდგი სასახლე,
ვფიქრობდი: ერთხელც შეგუყვარდები...
მაინც არ იქმნა — ვერ მოვიახლე...

ამდენმა დევნამ და ხეტიალმა
ლექსიც მამლერა თითო-ოროლა,
მაგრამ მიმტყუნა ბედმა ტიალმა:
დღესაც შორს დაჰფრენს ბედის ტოროლა.
კვლავ ვევედრები: «ჩამოჯექ ახლოს,
ჩემს სარკმელთანაც ერთხელ მიმდერე,
მაგ ხმამ იმედი რომ განმიახლოს
და დამიამოს მწირი სიბერე...»
მაინც შორს დაჰფრენს, გალობს სხვის კარზე,
არ სურს, რომ იყოს ჩემი სტუმარი,
ამ წმიდა ლოცვებს დილის ცისკარზე
ის ძველებურად ხვდება მდუმარი..

დღეს მუხლში ძალა გამომელია,
დაბინდა ხედვა, სმენა მაკლდება;
ჩემი სასახლეც ცარიელია
და პოეზიაც მალე მოკვდება.
აწ ვერ მოგისმენ და ვერც შეგხედავ,
ჰქრება, ტოროლავ, ამის იმედი,
და ვერც ნუგეშსა რასმეს შეგბედავ,
რომ ერთხელ მაინც მომძებნის ბედი.

მე და ბედს თურმე სხვა გზით გვივლია,
ფუჭად შევუდექ ლექსებით მღერას,
და ღვთისთვის ტყვილა შემიჩვილია,
რომ ამატდინა ჩემს ბედის წერას...

დღეს საბოლოოდ მოვხარე ქედი...
ალარა მჯერა ბედისა მეტი;
ჩაჰქრა ჩემი მზი, სინათლის, სვეტი...
დამეციოთ ბარემ ტყვია ცამეტი!..

მატარებლები

(ჩემს თამარს)

გახსოვს? — გიყვარდა საქართველოში
მატარებლების დახვედრა აგრე...

იდექ ბაქანზე, თუმც ვის ელოდი,
ეს არასოდეს იცოდი ადრე.

და როს დარაჯი ზარს ჩამოჰკრავდა,
შენ წითელ ვარდათ გადიშლებოდი,
თითქოს ორთქლმავალს შენთან მოჰყავდა,
ის, ვისიც ტრფობით არ იღლებოდი.

როცა მანქანის გესმოდა ქშენა,

მქროლავ ფანჯრებში მგზავრებს უცქერდი,
ყურს ჩაგწიოდა ორთქმავლის სტვენა,
ბორბლების სრიალს ნაზად უმღერდი.

შენ იქ ხედებოდი მეგობარ ქალებს,
ჰკითხავდი რასმეს სიტყვით ჩაკრულით;
აციმციმებდი ხავერდის თვალებს

და კისკისებდი ნათელის გულით...

თან უყურებდი დაღლილ ორთქლმავალს,
იმ შენს სადგურზედ რომ ისვენებდა,

გებრალეობდა, რომ სვამდა ბევრ წყალს
და ცეცხლის სტომოქს მით ისველებდა...

მგზავრებში მრავალ ნაცნობს ხედებოდი,
გაუღიმიებდი, თავს დაუკრავდი;

შემდეგ, ვით შველი, უცებ ჰჭრებოდი,
ჩარაზმულ ვაეებს გულს მოუკლავდი...

და როცა ზარი სამჯერ დაჰკრავდა,
მგზავრები სევდით თვალს გაყოლებდენ,
შენს ნასროლ ეშხზე, იმათ რომ სწვავდა,
ბრაზით თამბაქოს გააბოლებდენ.

შენ კი ხალისით გაბრწყინებული,
 ეხლა სახლისკენ მიიჩქაროდი,
 მგზავრნი გრჩებოდა დავიწყებული
 და ხვალ ახლებთან მიიხაროდი...
 მატარებლები ასე მიჰქროდენ,
 გიყვარდა მათი შენ გაცილება,
 ეგ ოცნებები მგზავრებს მიჰქონდენ —
 გრჩებოდა: ეშხი და გაცილება..
 ეხლა მოხუცდი, გათეთრდა თმები,
 გამოგელხა ძალა მუხლებში,
 მაგრამ კვლავ გესმის ძველი რითმები
 მატარებლების ქშენაში, ხმებში...
 უცხო სადგურზედ შენც გამოდიხარ,
 ბაქანის სკამზე დაღლილი ჯდები,
 იქ შენ უსიტყვოდ ზიხარ და ზიხარ
 და მატარებლებს უშვებ და ხვდები.
 რა უამრავი ხალხი ირევა,
 მაგრამ აქ შენ ხომ არავინ გიცნობს,
 სკამზე ფიქრები აღარ იღევა, —
 ტკბილი წარსული გეძახის, გიხმობს.
 აქ მგზავრი წყრება, სადღაც იჩქარის,
 უცხოა მისი ენა, ფიქრები...
 ეხ, ნუ გგონია — ძველი დრო არის,
 რომ ბედნიერი აქაც იქნები.
 კვლავ უგულოთა მოღელღავს ჯარი,
 მაგრამ შენთვის ხომ ყველაა მკვდარი...
 დაწვზე გაჩნდება ცრემლი ჩამჯდარი,
 ვით დამჰქნარ ვარდში, ობოლი ცვარი...
 ეხლა თვალები გიჩანს სოველი,
 გთხოვ — განიშორო ფიქრი თავიდან...
 ხედავ, — შინისკენ ჩქაროს ყოველი,
 დაგიგვიანდა და მზეც ჩავიდა...
 ნუ უცდი! შენი მატარებელი
 დიდი ხანია უკვე წავიდა...

შემოდგომა, სუსხია, ცივა,
 გაძარცულ ხეებს ქარი ატირებს,
 და ქარვის ფოთლებს, უხვათ რომ ცვივა,
 ზუილით აყრის ეზოს ნაპირებს.
 ბოსელის კართან ნახირი ზანტობს,
 თითქოს გამოსვლას აღარ აპირებს
 და შემქმნარ ვარდებს, რთვილი რომ აზრობს,
 ზამთარზე ფიქრი აკრთობს, აშინებს...
 ფრინველთ გუნდიდან დამრჩა აქ ყვავი,
 გულს რომ მიწყალებს სოველ ჩხავილით,
 და ცხოველებში, — ეს კატა შავი,
 მუდამ რომ დამდეგს მშვიერ კნავილით...

ამ შემოდგომის ცივ სადგურებზე
 მე კვლავ ზაფხული მომავონდება,
 ვარდის ხეივან, ფანჩატურებზე
 ჩემი ოცნება დამიღონდება...
 ეს ქარიც ასე რომ ზუის, ყვირის,
 თითქოს გულს მაყრის სოველ ფოთლებსა
 და თან მწუხარე ცრემლით დასტირის
 ჩემებრ დევნილებს, სულით ობლებსა.

რა ცოცხლათ მახსოვს მწვანე ზაფხული,
 მისი ცელქობა, ვნება, ვარდები, —
 მთებს გადვირბენდი სულ განაბული,
 სიყრმის მუხლები მება მარდები...
 რარიგ მეჩოდა შრომისთვის ძალი,
 ვხარობდი ღხენით, სადღეგრძელოთი;
 და საღამოთი, ვნებით დამთვრალი,
 ანთებულ გულით სატრფოს ველოდი.
 რა ურიაბული იდგა ჩვენს ბაღში,
 როცა ჩიტები ბუდეს აგებდენ
 და მზეც ოქროს სხივს ჰყრიდა ოთახში,

ოდეს ბავშვები ფანჯრებს აღებდნენ...
 რაღაც შეენატრი ღღეს მე ამ ბავშვებს,
 — შეესწრებიან ბევრს გაზაფხულსა,
 გაძარცული ტყეც კვირტებს ააესგნს
 და კვლავ გაითბობს გათოშილ გულსა...
 მაშინ მოიღხენს ყველა, ჩემს გარდა;
 მე კი, ვით ფოთლებს, წამილებს ქარი;
 და რაც გაძაჩნდა, რაიც მიყვარდა,
 იქნება ჩემთან ერთად დამწვარი.

ვერა, ვერ ვნახავ ახალ გაზაფხულს,
 გამიდის ყავლი, განცბრომა, შვება,
 და ოცნებები, რაც მქონდა წაჩსულს,
 ჩაიფერფლებს, ცეცხლში დაშვრება...
 ამ შემოდგომას მოდევს ზამთარი,
 სიცოცხლის დისკოც იქ გადიხრება...
 ოხ, რა მძიმეა ნოვემბრის ქარი,
 როცა ჩემი მზე ჩადის და ჰქრება...
 მაგრამ სადღაც შორს, ციურ ნაპერწკალს
 მაინც გააჩენს არსი დამწვარი,
 და იგივე ქარი გაანდობს მერცხალს,
 რომ ჩემი გული არ არის მკვდარი.
 და ის მერცხალიც ყოველი გაზაფხულს
 გადაუქროლებს ჩემს მშობელ მხარეს,
 ჭიკჭიკით უმღერს ამ ძველ სიყვარულს,
 — ივერიაზე სევედებსა მწარეს.
 ეტყვის, რომ მოხვდა მას ნაპერწკალი,
 ლტოლვილი მგოსნის დამწვარ გულისა,
 მით უკვდავების შესვა მან წყალი
 და აწ არ სჯერა აღსასრულისა...
 შემოდგომაა, სუსხია, ცივა,
 გაძარცულ ხეებს ქარი ატირებს,
 და ქარვის ფოთლებს, უხვათ რომ ცვივა,
 ზუღლით აყრის ეზოს ნაპირებს.

«ქართული თეთრი»

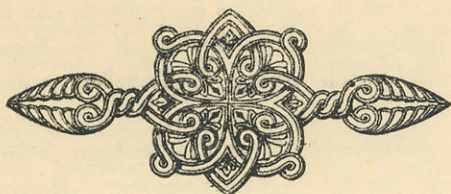
უცხო ქალაქში მიტოვებული,
 როს მოგონებით თავს ვაწვალედი,
 და ზღვა ხმაურით გაბრუებული,
 ათას სავაჭროთ ვათვალჩვალედი,
 ნუმიზმატიკთან ნაირ ფულებში
 მე «ქართულ თეთრსა» თვალი მოვკარი...
 შეგკრთი, წამერთვა ძალა მუხლებში,
 ნდომის წყურვილი ველარ მოვკალი.
 იმ ნაირ ფულებს დიდხანს ვუცქერდი,
 მათ ოქრო-ვერცხლზე წარწერებს ძველსა:
 სჩანს მეფეთ თავი, ქალწულთა მკერდი,
 ამაოდ ვეძებ მათში ქართველსა.
 და მე კვლავ მიპყრობს მხოლოდ ის ერთი,
 გადალესილის ქართულ წარწერით...
 მასზე ძლივს მოსჩანს: «ქართული თეთრი»,
 დღეს რომ გაშავდა წლებით და მტვერით.
 ვინ წამოიღო ნეტავ? ლტოლვილმა
 თვისდა ნუგეზად ამერიკაში?...
 ან რად გაჰყიდა მამულიშვილმა
 და დაუკარგა ძველი კაშკაში?
 იქნებ ციოდა, იქნებ შიოდა?
 უგულო ხალხში იარებოდა,
 იქნებ ჩემსავით ბედს შესჩიოდა
 და სამშობლოზე სევდით ჰქრებოდა.
 ეხლს აქ გდია ფულთა ხროვაში,
 დღეს მას ვინ იცნობს, ან ვის სჭირია?

გადიან მისთვის წლები გლოვაში,
 მყიდველებისთვის თურმე ძვირია...
 ყველა ჯიბეებს გადმოვაბრუნებ,
 მზად ვარ მთლად მივსცე ჩემი ქონება,
 ნუმიზმატიკიც არ გამამტყუნებს:
 ხვდება — დაგკარგე ბრიყვმა გონება...

ვარ ბედნიერი, რომ დავიხსენი,
 აღარ მრცხვენიათ ეხლა იმისი,
 ავალაპლაპე წაწერა ჩვენი —
 ზედ გამობრწყინდა სიტყვა — «ტფილქისი».
 მომილოცნია ქართულთა ფულო,
 ქართველის ხელში რომ მოიქეცი.
 მხოლოდ ერთსა ვთხოვ — არ მიორგულქო,
 მიმოციქულე — პატივი მეცი...
 აცნობე თბილისს, რომ ვარ ამ დღეში,
 რომ მეც მჭირია ხელი დამხსნელქო,
 გამომისყიდოს, ვთხოვ — მცეს ნუგეში;
 მაკმაროს ტანჯვის ამდენი წელი...
 უთხარ: ამ ხალხში ყრუ და მუნჯი ვარ,
 უმწეოდ ვგდივარ დაკარგულებში,
 არავინ მიცნობს, არვის ვუნდივარ,
 მედება ჟანგი ხურდა ფულქებში...
 აქ ტყველა ვეძებ «საყვარლის საფლავს»,
 ან ვილა შემრჩა შველა თავს ილოს?..
 ტყვეს მხოლქოდ მშობლის ნუგეში მახლავს,
 იქნებ ოდესმე გამომისყიდოს...
 და ოკეანეს გადმოღმა მხარეს,
 აღწევს იმედი ბრწყინვალე, მკვეთრი...
 შორით მიშუქებს ბნელ არე-მარეს,
 ეს მოციქული — «ქართული თეთრი».

ფიქრები კველ და ახალ

ქართულ კრიტიკაზე

ჩვენი მწარე ფიქრები დღეის ქართულ მწერლობაზე (იხ. ზევით: «მეოთხე მოქცევისათვის») უმთავრესად თბილისის 1500 წ. ზეიმისათვის მიძღვნილმა ქართველ მწერლების კრებულმა — «ჩვენი თბილისი» გამოიწვია.

ბევრი შეუსაბამობა და დამაცირებელი «ხოტბები» წარმოათქმევინა უმწვევო მწერლებს «მესამე მოქცევაში» მომწყვდევამ. ჩვენ მხოლოდ ორიოდ აღვნიშნეთ და ისიც არა ვისიმეს დამცირება-გაკიცხვისათვის, არამედ ჩვენი ძველი, თავისუფალი მწერლობის ღირსების და მისი ნათელი ტრადიციების სიყვარულისათვის.

ტენდენციური და ნაკარნახევი შიშოქმედების მაგალითები, მართალია, რევოლუციამდელ საქართველოშიაც გვსმენია და გვინახავს, მაგრამ მაშინდელ მწერლობის «აცდენა» სულ სხვა ბუნების იყო, რის გამო «ქვეწარმავლური» ის არ ყოფილა.

აქ უბრალო დაპირისპირება ორ უმთავრეს განსხვავებას ვერ აცდება:

პირველი ის, რომ ეს «კარნახი და ტენდენცია» მაშინ ჩვენი ქვეყნის დამპყრობისა და მტრისგან არ მოდიოდა; ის ქართულ რაობისათვის თუმცა შეუსაბამო, უცხო და შემოტანილ მოძღვრების ნაყოფი იყო, მაგრამ, ვიმეორებ, ის არ ყოფილა დამპყრობის მიერ ნაკარნახევი, მისი ვერაგობით, შიშით და ტერორით «შთაგონებული ქმედობა».

მეორე განსხვავება: ამ უტილიტარულ და ტენდენციურ შემოქმედების საწინააღმდეგოდ იმ დროში გაშლილი იყო თავისუფალი და ფართო კრიტიკა, რის პროცესში ქეშმარიტება და ნამდვილ ხელოვნების ათვისება გზას იკაფავდა; იყო აზრთა თავისუფალი დუღილი, პაექრობა და ბრძოლა — ხშირად მწვავე, მაგრამ არასდროს — დაუნდობელი და მზაკვრული, მტრის გულის მოსაგებად «გადაკრულად» და გამცემლურად გამოსროლილი...

დღეს კი, «მესამე მოქცევის» ხანაში, ვერაგულად გაცემულ და დაღუპულ მწერალთა სახელი ლეგიონია და მწერლობის და მწერალთა ცრემლები და სისხლის გაღებაში «საბჭოთა კრიტიკის» «დამსახურება», საუბედუროდ, მცივადი არ ყოფილა... დღეის მწერლობის გულსაკლავ დაცემაში და მის უღირს დატყვევებაში საბჭოთა კრიტიკის დიდი როლი უთამაშნია: ის მალალ «ფუნქციონერებიდან» მორიგ დირექტივებს მორჩილებით იღებდა და «დიალექტიკური ლოდიკის» თანამიმდევრობით ქართველ ხელოვნზე გარდაჰქონდა...

საბჭოთა კრიტიკის მიერ ბარბაროსულ და მკაცრი ტენდენციურობით მიდგომას მწერლობისადმი ჩვენ სხვა დროსაც დავუბრუნდებით, ხოლო დღეს კი დიდის მწუხარებით ვიტყვით, რომ ამ უწყალო «სოციალურმა დაკვეთამ» მართ-

ლაც თავი «მოპკვეთა» ბევრ ნიჭიერ მწერალს, ხოლო ზოგი
ნი ცოცხლადაც სამუდამოდ დაადუმა.

საბჭოთა კრიტიკის ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი
კატეგორიულად და იმპერატიულად (თავხედობას რომ
თავი ვანებოთ), აცხადებს და მოითხოვს მწერლობის და
მწერალთა სრულ დამორჩილებას: «ჩვენ გვინდა», ბრძანებს
დღეს უკვე გაპროფესორებული შ. რადიანი, «ისეთი ლი-
ტერატურა, პოეზია, რომელიც მასებს დარაზმავს სოცია-
ლიზმისათვის ბრძოლისთვის. «მგოსანს» ესაჭიროება პო-
ლიტიკური სიმახვილე, მკვეთრი ტენდენცია»
და აქვე მიუთითებს მწერლებს სიბრძნის ნამდვილ «წყა-
როზე»: ... «ყველა ამ პრობლემის გადაწყვეტა... შესაძლე-
ბელია მხოლოდ მსოფლმხედველობის და შემოქმედების
მეთოდის საფუძველზე. ეს მსოფლმხედველობა, ეს მეთოდი
კი უნდა იყოს დიალექტიკური მატერი-
ალისმი» . (იხ. შ. რადიანი, «ორი პოეტი». «მნა-
თობი»).

აი, სწორედ ამ «დიალექტიკის მეცნიერებმა», — ამ რა-
დიონებმა, ელენტებმა, ქიქოძეებმა და სხვა, კომპარტიის
«სატელიტებმა» აიძულლეს დღეის მწერალი სამშობლოს
წარსული გაეყალბებია და ჩვენი ეროვნული სიამაყისათვის
გამცემლურად ფეხი დაედგა და ისეთი უმსგავსოებანი
წარმოეთქვა, რის წაკითხვისას ყოველი ქართველი გა-
წითლდებოდა:

**«ჩვენ, წინაპრებო, ერთმანეთი გადავიცანით,
ჩემთვის ერთია დღეს ერეკლე და მახმად ხანი»...**
(კ. ლორთქიფანიძე).

აი, რაგვარ დაცემამდე მიიყვანა საბჭოთა «კრიტიკის აღ-
ზრდამ» დღეის მგოსანი: მისთვის ჩვენი ერის სასახელო
და საამაყო, დიდი ერეკლე იგივე გამხდარა, რაც ჩვენი

ქვეყნის მომსვრელი და ამომგდები საჭურისი ალა-მაჰმად ხანი...

ქვეშარიტად, რამდენად თავისუფალი, მორალურად ამაღლებული და მტკიცე ყოფილა წინად ქართული ლიტერატურული კრიტიკა, და არა მხოლოდ ნეტარ «მეორე მოქცევის» ხანაში, არამედ რევოლუციამდელ საქართველოში, ცარიზმის უსასტიკეს საცენზურო პირობებშიც.

ეროვნულ წმიდა იდეების მატარებელი ჩვენი კრიტიკა ფხიზელ დარაჯად უდგა რევოლუციამდელ ქართულ მწერლობას, და თუ მის ერთ ჯგუფა რასმეს უკიჟინებდა, ეს იყო სოციალურ კითხვების პრიმატობა და ეროვნულ მოტივების ხელოვნურად გამოთიშვა, ამ ბუნებრივ მაღალ გრძნობის უგულვებელყოფა...

სამისო საბუთები ჩვენს მაშინდელ კრიტიკაში მრავალია. მაგრამ დღეს ჩვენთვის, საუბედუროდ, მიუწოდებელი. სწორედ ამიტომ გვინდა მეტის გულისყურით შევჩერდეთ ერთ ამგვარ მასალაზე, რომელიც ხელთ ჩავვივარდა; ეს გახლავთ ერთი უკანასკნელ გამოცემათაგანი «საქართველოს სამეცნიერო აკადემიისა» — კრებული: «ლიტერატურული ძიებანი», წიგნი 11., რომელშიაც, სხვათა შორის, მოთავსებულია რევოლუციამდელ საქართველოს ლიტერატურული კრიტიკის მოკლე ისტორია.

მაშინდელ კრიტიკის მიმოხილვიდან ამჟამად ჩვენთვის საინტერესოა ის ადგილები, რომლებიც შეეხებიან იმ დაავადებას, რაზედაც ზევით გვქონდა მსჯელობა და რასაც, რბილად რომ გამოვსთქვათ, ტენდენციური შემოქმედება ეწოდება...

ყოველი ტენდენციური შემოქმედება უარსაყოფი როდია; ის ბუნებრივიცაა, თუ ხელოვანის შინაგანი არსიდან უშუალოდ გამომდინარებს; მაგრამ ეს მისი ბუნებრიობა ყალბდება, თუ ხელოვანს ასეთ ტენდენციას გარე-

დან ძალად თავს ახვევენ.. ამგვარ ტენდენციურ იდეებს ქვეშ შემოქმედების ხერხემალი ტყდება; ის იქცევა მისი ინდივიდუალობის შემოქველად, ჰკლავს თავისუფლებას.

ჩვენს დროში კრიტიკა ებრძოდა ასეთ ტენდენციურობას, და ებრძოდა არა განყენებულ, «წმიდა ხელოვნების» ესტეტიურად ათვისების მიზნით, არამედ უფრო რეალურ, მაღალ მცნებისათვის: ინდივიდუუმის სრულ განთავი უფლებებისათვის.

ამ ინდივიდუალთა კატეგორიაში შედიოდა არა მხოლოდ ცალკეული პიროვნება, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, ერი, როგორც მატარებელი ინდივიდუალურ შემოქმედების ენერჯისა. ამიტომ მაშინდელი კრიტიკა ტენდენციურ, უტილიტარულ ხელოვნებას უარყოფდა და შემოქმედის განთავისუფლებისათვის იბრძოდა.

დღეის «საბჭოთა კრიტიკა» კი იბრძვის სწორედ ამ უხეშ ტენდენციურობის აბსოლუტურ გაბატონებისათვის, ე. ი., პიროვნულ, ინდივიდუალურ და, მაშასადამე, ეროვნულ ქმედობის სრულ დამორჩილებისათვის, მისი დამონებისათვის; და ასეთ ტლანქ ბრძოლაში ის ხშირად სახელმწიფო აპარატის გამოყენებასაც არ ერიდება.

ჩვენი დროის ლიტერატურული კრიტიკა არაფრით ჰგავდა დღეისას; ის უდავოდ თავის სიმაღლეზე იდგა; ის თავისუფლების წმიდა იდეებს არ ღალატობდა და მაშინდელ მძიმე ცენზურულ პირობებში უმთავრესის თქმას მაინც ახერხებდა.

იმ ხანებში ამას გმირობად არავის უთვლიდენ; წინააღმდეგ, ეს იყო ქართულ საქმის მსახურის ჩვეულებრივი მოვალეობა, ჩვენი მწერლობის და კერძოდ, კრიტიკის ნამდვილი მოწოდება.

დღეის «მიღწევებმა», განსაკუთრებით ესტეტიურ შემოქმედების დარგში, იმდენად უკან გადაგვისროლა, რომ

მაშინდელ ჩვეულ ლოზუნგების გახსენება პირდაპირ გვა-
ოცებს; ამავე დროს სასიხარულოდ გვრჩება, რომ საბჭოთა
სინამდვილეში «მამების» ანდერძის მოგონების საშუალება
ეძლევა დღეის ახალგაზრდობას. ამიტომ, უნდა გამოვტყ-
დეთ, დიდი კმაყოფილება ვიგრძენით, როცა ქართულ სა-
მეცნიერო აკადემიის «კრებულში», სხვათა შორის, ჩვენი
მაშინდელი ნაწერიდანაც ისეთი ადგილები ამოვიკითხეთ,
რომლებიც მიმართული იყვნენ ტლანქი ტენდენციურობის
ან ეროვნულ-ინდივიდუალურ სათავეებიდან აცდენის წი-
ნააღმდეგ და ემსახურებოდნენ თავისუფალ, დამოუკიდებელ
შემოქმედების მაღალ იდეებს.

სწორედ ამ მხრივ ხდება სადღეისო, აქტუალური ეს თა-
ვის თავად უბრალო ისტორია მაშინდელი ქართულ კრიტი-
კისა.

დღეის სისტემაში კი ტლანქად მოხვეული ეს ტენდენცია
ხელოვანს ჯერ იმონებს და შემდეგ ჰკლავს, ან თავს, აკვ-
ლევინებს...

ეს უბრალო, მაშინდელ ვითარებაში ჩვეული ადგილები,
შემოქმედების და ერის თავისუფლებაზე რომ ლაპარაკო-
ბენ, იქაურ მკითხველს სწორედ აქტუალურ ტკივილებზე
მიუთითებენ და განმარტებას არ საჭიროებენ...

ავიღოთ, თუნდ ეს ადგილები ნარკვევიდან, რომლებიც
ლიტერატურაში ეროვნულ მოტივების უგულვებელყოფას
ეხებიან:

«იმ პერიოდის ლიტერატურაში, რომელზედაც აკაკი პა-
პავა ლაპარაკობს, ცხადია, იყო ეროვნული მოტივიც», —
სწერს შკვლევაძე, — «მაგრამ კრიტიკოსი მოითხოვს, რომ
ქართულ ლიტერატურაში პრიორიტეტი ეროვნულ
მოტივს მიენიჭოს, რადგანაც ჩვენთვის ჯერ მთავარია ეროვნული
დამოუკიდებლობის მოპოება». (იხ. გვერდი 245).

ავტორის თქმით, ჩვენ იმ დროში ცალმხრივობას ვწმენდით ქართულ მწერლობას:

«ეს ცალმხრივობა ა. პაპავას აზრით გამოიხატება იმაში, რომ ჩვენ მამწერლობაში იგი წყაღიას, აკაკის და ვაყას მიერ ესოდენ შარავანდედით მოსილი ეროვნული მოტივი და სოციალურ თემატიკამ, უხეშმა ტენდენციურობამ შთანთქა ქართული ლიტერატურა...»

სწორედ ამ ეროვნულ შემოქმედების გზიდან აცდენის საილიუსტრაციოდ მკვლევარს სხვა ადგილებიც მოჰყავს ჩვენი იმ დროინდელი ნაწერებიდან, რომლებშიაც მისი აზრით, «1905 წლის შემდეგ დროინდელ ქართული ლიტერატურის შესახებ საინტერესო დაკვირვებები, საყურადღებო და ანგარიშ გასაწევი მოსაზრებებია გამოთქმული»; და ამ «ანგარიშ გასაწევე» დებულეათ სეტორს მოაქვს, საბჭოთა სამყაროში დღეს მრავალგვარად შენიღბული, მაგრამ მხვდური და აკტუალური ადგილები:

«პოლიტიკურად დამონებული ერი, რომელსაც დახშვია თაგის უფალო ცხოვრების კარი და რომელსაც არ ძალუძს რეალურად გამოხატოს თავისი წადილი — არსებულ პირობების გამო, — თვის წყურვილს გამოხატავს პოეზიის საშუალებით... სთხზავს ბრძოლის ჰიმნებს». (ამოღებულია ჩვენი წერილიდან: «ფიქრები სამშობლო ლიტერატურაზე». «ერი», 1913.).

ამ ქარაგმულ თქმის ამოხსნა მაშინდელ ცენზურისათვის ძნელი არ უნდა ყოფილიყო. ხოლო დღეს «ყველაზე უფრო თავისუფალ ქვეყანაში» ამის დაწერა კი არა, ამაზე ფიქრიც ხომ სახიფათო გამხდარა...

შევჩერდეთ ზოგიერთ სხვა ციტატებზე მაშინდელ ჩვენ წერილებისა, დღევანდელ საბჭოთა კრიტიკის «გიგანტურ გაქანებასთან» დასაპირისპირებლად:

«ჩვენ პირდაპირ», — ვკითხულობთ მიმოხილვის ერთ ამონაწერში თავისუფალ შემოქმედების დატყვევების შე-

სახებ, — «**ვ ა ნ დ ა ლ უ რ ა დ მ ი ვ დ ი ვ ა რ თ პ ო ე ტ**
თ ა ნ , ს უ ლ ს ვ ა ც ლ ი თ , ი ნ დ ი ვ ი დ უ ა ლ ო ბ ა ს
ვ უ ხ შ ო ბ თ და პ ი რ დ ა პ ი რ ვ ე მ ო ვ ი თ ხ ო ვ თ მ ის გ ა ნ ა მ ა თ უ
ი მ გ ვ ა რ ტ ე ნ დ ე ნ ც ი ის გ ა ტ ა რ ე ბ ა ს , გ ა ნ ს ა ზ ლ ვ რ უ ლ პ ო ლ ი .
ტ ი კ უ რ მ რ წ ა მ ს ის ა ლ ს ა რ ე ბ ა ს . . . მაგრამ ქე-
შმარიტ ხელოვანს არ შეუძლიან დიდის ხნობით ამ განსა-
ზღვრულ კალაპოტში გამოიმწყვდევა: მხატვრის ბუნება ინ-
სტიქტით ცდილობს — ავტონომიური გახდეს. **და ა ა ქ**
ა რ ის მ ი ს ი ტ რ ა გ ე დ ი ის ძ ი რ ი ც . . . ».

თუ კი იმ პერიოდში ეს დებულებები რსვედენიმიედ მაინც
ენებოდა მწერლობის ერთ ჯგუფს, დღეის საბჭოთა «შემო-
ქმედებას» ხომ მთლიანად ახასიათებს ეს «ვანდალური მი-
დგომა», «სულის ამოცლა და ინდივიდუალობის დახშობა»...
და «განსაზღვრული პოლიტიკური მრწამსის აღსარება»,
რამელსაც მძაფრად ებრძვის «მხატვრის ბუნება, რათა «ავ-
ტონომიური გახდეს»; ეს ბრძოლა გარდაუვალად მისი თვით
მკვლევლობით, ან მოკვლით თავდება და სწორედ «**ა ქ**
ა რ ის მ ი ს ი ტ რ ა გ ე დ ი ის ძ ი რ ი ც . . . »

საბჭოთა საქართველოში ამ სტრიქონების წამკითხველს
მრავალი დაღუპული და განგმირული მწერლები მოაგონ-
დება და მას კომენტარიები არ სჭირია...

უფრო ნაკლებ განმარტებებს ითხოვენ საბჭოთა საქარო-
ველოს დღეის ვითარებაში ჩვენი 1913 წლის ერთერთ მი-
მოხილვიდან სამეცნიერო ინსტიტუტის კრებულში მოტა-
ნილი შემდეგი სიტყვები:

... «**ჩ ვ ე ნ მ ა ე რ მ ა და ა ჰ კ ა რ ვ ა პ ო ლ ი ტ ი კ უ**
რ ი და ე კ ო ნ ო მ ი უ რ ი და მ ო უ კ ი დ ე ბ ლ ო ბ ა
და ამან მის სულიერ კულტურაზედაც იქონია გავლენა —
აღარც (ქართველ) ხალხის ლიტერატურა გვაქვს დამოუ
კიდებელი...».

ეს და მრავალი ამ ხასიათის ციტატები, რაიც ამ კრე-
ბულის რამდენიმე გვერდს იჭერენ, საბჭოთა სინამდვი-
ლეში სრულხად უჩვეულო სიაშკარავით ეხებთან ჩვენი

ერის მტკივნეულ ადგილებს და «შავად მღელვარ ფიქრებს» უფრო აღრმავებენ...

აქ ჩვენ ვერ შეგუდგებით ჩვენი კრიტიკის კრიტიკოსის ზოგ დასკვნათა გარჩევას. მაგრამ უნდა გამოვტყდეთ, ვფიქრობთ, რომ ეს მისი «კრიტიკა» ალბად არც იმდენად დამაჯერებლად მიაჩნია ჩვენს აკადემიის კრებულის თანამშრომელს... სხვაგვარად აუხსნელია ეს გრძელი მობოდიშებანი: «კრიტიკოსი მართალია», ბრძანებს ის ერთ ადგილას, რომ ეს ლიტერატურა «ებოქის ღვიძლი შვილიაო, ასევე სამართლანია მისი საყვედური ვრცელი ტილოების უგულვებელყოფის შესახებ, მაგრამ მიმოხილვის, თუ ანაღვასის დროს რიგ შემთხვევებში მისი ძირითადი და მთავარი კონცეფცია გარკვეულ მომენტში თუ მართებულად მისაღებად გვეჩვენება, მეორე მხრივ, კრიტიკოსი ფორმალისმის ჩარჩოებში ექცევა; მისი დასკვნებით რიგ შემთხვევებში ლიტერატურასა და ხელოვნებას ერთმევა საზოგადოებრივი ფუნქცია და თავისთავად მივდივართ წმიდა ხელოვნების თვალსაზრისამდე... «გარდა ამისა», განაგრძობს ავტორი, «უფრო მცდარია მისი შეხედულება იმის შესახებ, რომ ქართული ლიტერატურა იმ პერიოდში თითქოს არ ყოფილიყო დამოუკიდებელი, რადგან თვით ჩვენ, როგორც ერი არ ვართ დამოუკიდებელი»... და დასძენს, რომ — «აკაკი პაპავა გრძნობს ლიტერატურის არსებით ნაკლს, სურს მისი გაჯანსაღება, მაგრამ ანალიზის დროს ის თანმიმდევრობას ვერ იჩენს, მოვლენების მთავარ აზრს ვერ წვდება, არასწორ ესთეტიურ და იდეურ პოზიციებზე სდგასო» და ბოლოს დაასკვნის, რომ ა. პაპავას «მსოფლმხედველობა ჩამორჩება მის ლიტერატურულ ალლოსო». ეს «ჩამორჩენა» ალბად იმ «დიდი ცოდვითაა» გამოწვეული, რომლისაგანაც ჩვენი მკვლევარი დიდი ხანია იხსნა მისმა «ულტრა მატერიალისტურმა კონცეფციამ», მისმა ნილილისტურმა მიდგომამ ისეთ რთულ და სათუთ

სამყაროსადმი, როგორცაა ესტეტიური შემოქმედება და ხელოვნების საიდუმლოება.

ამგვარ ვულგარიზაციიდან, სამწუხაროდ, არც სამეცნიერო აკადემიის თანამშრომელი არიან დაზღვეულნი — ისინიც ხომ «მესამე მოქცევაში» მოჰყოლიან...

დღეს 26 მაისის და 25 თებერვლის კრიტიკის სულ მცირე ეპიზოდების დაპირისპირებით უნდა დავკმაყოფილდეთ.

პირველი, ცარისტულ რუსეთის ცენზურულ პირობებში მაინც ახერხებდა ქართულ კლასიკურ მწერლობის სახელოვანი ტრადიციების გზები გაეგრძელებინა და დაპყრობილ ერის კვლავ აღდგომის ზრახვები და იდეალები მხატვრულ ფორმებში გაეშალა.

ამ მისი ბრძოლის საჭურველი იყო ჰუმანიური სამართლიანობა და საქართველოს გრძელ წარსულში მისი თავისებურობის და როლის ჭეშმარიტი გამოვლენება.

ამ სამართლიანობით და ისტორიულ სიმართლით იყო ის ძლერი და მაღალი...

25 თებერ. კრიტიკა კი სრულიად ამის საწინააღმდეგოა და ამით ყოველგვარ მაღალ მორალის ცინიკურად დამგმობი. მისი სათავეები მხოლოდ ყალბად შეთხზულ «ფაქტებიდან» მომდინარეობენ. (მითომ საქართველოში მომხდარ «აჯანყების» და დიდი მოძმის, რუსეთის მიერ დამოუკიდებლობის მიძიმე ბოროტებებიდან «განთავისუფლებისა».) ამ სიცრუეს ის ყალბისავე პათოსით იმეორებს; თან ჭეშმარიტება — სამართლიანობაზე აღზრდილ ქართულ მწერლობისაგან მოითხოვს, — ეს სიყალბე და მლიქვნელობა ესტეტიურის ათვისებით «გააფორმოს».

ჭეშმარიტად, შემოქმედებისათვის უფრო მძაფრი ტიპილების მიყენება არც ერთ ჯალათს არ შეეძლო და პოეტმა ყველა ჩვენი მგოსნების სახელით გულჯამგმირავის სიტყვებით ამოიტერა მისი «ამქრების» ეს უბედურება:

«გვფართხალებ, ვიწვი, ვცდილობ აფრენას,

ძირს ვენარცხები, მემსხვრევა ფრთები;

სისხლი თქრიალით მიმატებს დენას,

ფრინველი ცისა, მიწას ვეკვრები...» (აბაშელი).

ეს წამება ქართველ მწერლებისა არც მის შემდეგ შენელებულა, რაც ათასჯერ «დაჩეხილ» ა. აბაშელის სულს სიკვდილის შემდეგ განუტევეს და ქებაც უძღვნეს ისე, როგორც ტ. ტაბიძეს, პ. იაშვილს, მ. ჯავახიშვილს და სხვებს...

და აი დღეს, როცა თავისუფალ საქართველოს სულის, მისი ყველაზე უფრო სათუთი და მგრძობიარე ესტეტიურ სამყაროს ვერაგულ მოკვლიდან 40 წელი სრულდება, 25 თებერვლის «კრიტიკა» თვის «სიმაღლეზე» სდგას და მწერლობისაგან ახალ მსხვერპლს მოითხოვს.

ის დიდ სამზადისშია: მას უნდა ქართულ მწერლობას დიადის ზეიმობით ჩაატარებინოს ჩვენი დაპყობის 40 წლის თავი. ამით ის ცდილა ჩვენი სახელოვანი მწერლობის ტრადიციების ყველა ნაშთები ამოაგდოს და დამპყრობელისაგან ახალი «ორდენი» დაიმსახუროს.

საიუბილეო ხოტბების და პანეგირიკების დამზადებას ის ამ თავითვე მოითხოვს და შესაფერ ბრძანებებს ერთი წლით ადრევე მოსკოვიდან უგზავნის ჩვენს მწერლებს (იხ. «პრავდის» საგანგებო ფურცელი, რომელიც მოტანილია თბილისის «სალიტერატურო გაზეთში», ნომერი 5, 1960 წლისა).

ასევე იხდიდნენ რუსეთი და მისი ერთგული ქართველი «მომსახურენი» 1901 წელს საქართველოს რუსეთთან «ნებაყოფლობით შეერთების» ასი წლისიუბილეს; მაგრამ ქართულ მწერლობას იმ «ზეიმში» მონაწილეობა არ მიუღია... წინააღმდეგ, ის ძველ, ღირსეულ გზას გაჰყვა და საქართველოს აღდგომისათვის ბრძოლა უფრო გაამახვილა, მოწინავე ქართველთა დარაზმა და გულში თავისუფლების ცეცხლი გაუჩაღა.

ასე სუნთქავდა და ღელავდა რევოლუციამდელ საქართველოს განთავისუფლების იდეები ჩვენი პოეზიისა და

კრიტიკის სტრიქონებში და სტრიქონებ შუა; მეტწილად სიმბოლიურად და შენიღბულად, მაგრამ მუდამ ერის გულში ჩამწვდენად...

ასე გრძელდებოდა ჩვენი სასიქადულო კლასიკურ მწერლობის ნათელი ტრადიცია.

როგორც ვსთქვით, ეს არ იყო ცალკეულ დიდ, თუ პატარა მწერლის დამსახურება. ეს იყო ჩვენი ქვეყნის საზოგადოებრივი აზრის გამოვლინება, მისი იდუმალი ზრახვების და შინაგანი ღელვის მხატვრული გაშლა. იყო ნამდვილი და გულწრფელი, როგორც უნდა იყოს ქვეყნის რიტი ხელოვნება. ამან გაახანგრძლივა «ქართლის ცხოვრების» გზა, გახსნა ერის პოტენცია და ყველამ იხილა მზე 26 მაისისა...

რაც შემდეგ მოხდა და რამაც 26 მაისი იმსხვერპლა, ეს ქართული აღარ იყო და მის «იუბილეებს» დამპყრობენი და მათი პატარა მოსამსახურები და მონები იზეიმებენ.

ვიმეორებთ, ჩვენი მიზანი იყო ძველი კრიტიკის დაპირისპირება დღეის «საბჭოთა კრიტიკასთან», რომელმაც ჩვენს მწერლობას ყოველგვარი თავისუფალი გაქანება წაართვა, ემოციების და მხატვრულ აღმადრენის ყველა გზები დაუხშო და ერისა და პიროვნების დამონება აპოლოგიად გაუხადა. ამნაირად, საბჭოთა კრიტიკამ ტრადიციული ღირსება აპყარა ჩვენს სახელოვან ლიტერატურას და ქართველი მწერლის სახელი დაამდაბლა...

ამ დიდი უბედურების მიზეზიც ხომ იმავ 26 მაისის მზის დაბნელებაში უნდა ვეძიოთ.

ქართული მწერლობა ამ «ზეიმებს» ან მგლოვიარე დუმილტით შეხვდება, ან «ფუნქციონერ-კრიტიკოსთა» ჩაძახილს უგულოდ და უშინაარსოდ ამოიძახებს...

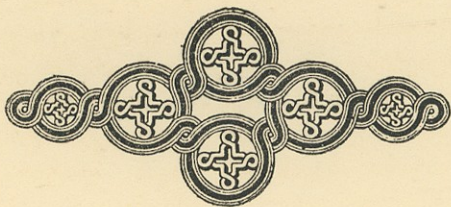
ყველა ამის ნახვამ და განცდამ განაწამებ ქართველ მწერალთა სახელით ერთ მის საუკეთესო მოსაწინააღმდეგეთა გულის სიღ-

რმიდან ამოაძისებინა:

... «და წყევლა იმას, ვინც ჩრდილოეთის ველურ ყაჩაღებს

გაუღო კარი თერგდალეულ დარიალისა»...

და მომავალ ყველა «ზეიმებზე», ჩვენი ქვეყნის დაპყრობის «იუბილეებზე» ქართველ მწერალთა გულში იგივე წყევლა იქმნება დაგუბებული. ჩვენი მწერალი მამა-პაპათა ბრწყინვალე ანდერძს ვერ განუდგება და არც განუდგება. ამჟამად თუ შენიღბულად იგი მარად თბილისის ღირსეულ მატთანესთან დარჩება...

ყდა ლეო ჭეიშვილისა.

106

568/304

341953721
302:0101000

Este libro fue im-
preso en los talle-
res de la Impren-
ta "El Imparcial",
San Diego 67, San-
tiago (Chile), en
mayo de 1960.

პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

K 69.030/2

